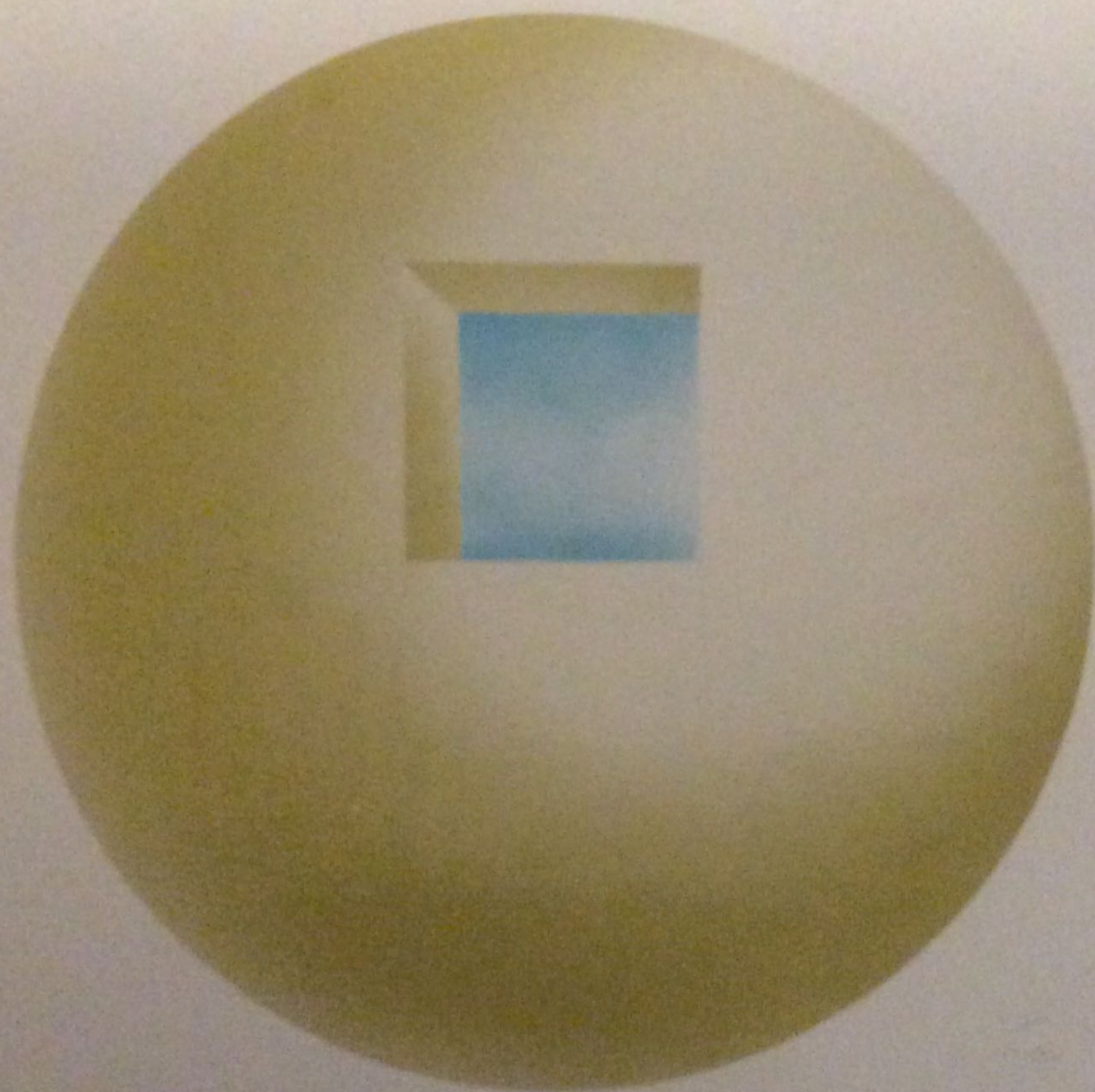

**MESA PRÁ DEFENSA DEL GALEGO DE ASTURIAS
E DA CULTURA DA COMARCA**

**NORMAS ORTOGRÁFICAS
E MORFOLÓXICAS DEL GALEGO
DE ASTURIAS**

**NORMAS ORTOGRÁFICAS
E MORFOLÓXICAS DEL GALEGO
DE ASTURIAS**

A publicación desta obra foi posible gracias ás subvenciois concedidas en 1989 pola Dirección Xeral de Política Lingüística da Consellería de Educación da Xunta de Galicia e polo Servicio de Política Lingüística da Consejería de Educación, Cultura y Deportes da Xunta do Principado de Asturias.

© B. Fernández Braña, X. C. Álvarez Blanco, X. Babarro González,
F. Fernández Rei, C. Martínez Fernández, A. Meilán García,
A. Santamarina Fernández.

Edita MDGA (Mesa prá Defensa del Galego de Asturias e da
Cultura da Comarca)

ISBN: 84-404-7594-2

DLG: C - 1943 - 90

IMPRIME: TÓRCULO ARTES GRÁFICAS

LIMIAR

Os Concellos máis occidentales de Asturias falan unha variante da lingua galega, tal como se pode apreciar nos xa clásicos artigos de Dámaso Alonso sobre aspectos desta área del "galego exterior" ou nas investigacións recentes levadas a cabo polo Instituto da Lingua Galega da Universidade de Santiago prá elaboración del *ALGa (Atlas Lingüístico Galego)*, así como nas memorias de licenciatura e teses de doutoramento realizadas nos anos setenta e oitenta principalmente nas universidades de Oviedo e de Amsterdam.

Esta galeguidade lingüística, incuestionable científicamente, non se teve en conta na radacción del Estatuto de Autonomía de Asturias, aprobado en decembro de 1981, pois nos artigos 4 e 10.1 unicamente se fala da protección, promoción, difusión e incorporación voluntaria al ensino del "bable en sus diversas variantes".

El esquecemento oficial da lingua dos concellos máis occidentais de Asturias continuou despois da creación da Oficina de Política Lingüística (1985) e tamén coel Servicio de Política Lingüística (1987). Desde estas instancias técnicas promocionouse el uso e a normalización da lingua asturiana, pero aínda non se ten feito nada semellante cos 18 concellos de fala galega. Houbo reticencias e incomprensións en relación coas reivindicacións levadas a cabo polos asturianos galego-falantes; aínda que tamén hai que dicir que, por mor da alienación, as reivindicacións foron mui escasas.

A finales de 1986 naceu el Grupo de Eilao Pro-Defensa da Nosa Lingua, que tía entre os seus obxectivos fer unha denuncia da deixadez oficial en materia de política lingüística dos asturianos galego-falantes e opoñerse a unha posible transculturización. El Grupo de Eilao foi el grumo da MDGA (Mesa prá Defensa del Galego de Asturias e da Cultura da Comarca), que se constituíu en Grandas de Salime el 30 de outubro de 1988, con afiliados e ámbito de acción en tódolos concellos occidentales e que celebrou a I Asemblea Xeral en Santiso de Abres el 29 de Xaneiro de 1989.

Fronte á indiferencia e á insensibilidade que nos anos pasados manifestou el Gobierno del Principado pola problemática sociolingüística dos concellos de fala galega -a mostra máis recente é a inexistencia dunha campaña de dignificación del uso del galego paralela á que vén realizando coel asturiano-, a MDGA, mui modestamente, pero con muita ilusión, pretendeu desde a súa constitución contribuir á recuperación da conciencia idiomática del occidente e á dignificación del uso da lingua propia, feitos previos, ou polo menos simultáneos, á necesidade dunha norma lingüística.

De acordo con estes obxectivos a MDGA esteve presente en diferentes encontros científicos nos que se analizou a problemática da Asturias de fala galega, presentando comunicaciois algú dos seus membros. Prá redacción dunhas normas ortográficas e morfolóxicas desta área del galego oriental foi decisivo el curso **Los caracteres generales del gallego de Asturias / Os caracteres xerais do galego de Asturias**, que se desenvolveu os días 15 e 16 de marzo de 1990 na Universidade de Oviedo, despois de ser aprobado polo sou Vicerrectorado de Estudiantes e Extensión Universitaria.

Deste curso elaborouse unha conclusión con estes tres puntos básicos:

"1º. As falas del extremo occidental de Asturias son unha variante del galego oriental, e non un galego asturianizado nin un asturiano agalegado. Datos lingüísticos e extralingüísticos (toponimia, etnografía, epigrafía, dereito consuetudinario...) confirman a unidade lingüística e cultural coa zona galega vecía.

2º. As normas ortográficas e morfolóxicas que se elaboren pra esta zona deben ter sempre como referencia el galego común, respectando a personalidade lingüística da área.

3º. Os poderes públicos del Principado de Asturias deben iniciar xa unha política de dignificación e normalización tanto del galego no occidente como da lingua asturiana no resto da provincia, con especial atención al ámbito escolar".

Outras reuniois científicas de interese ás que asistiu a MDGA son as seguintes: **O galego causa común. Encontros do galego exterior**, organizado pola Mesa pola Normalización Lingüística de Galicia (Santiago, 22-24 de novembro de 1989); el **I Congreso da Lingua e da Cultura Galegas en Asturias, León e Zamora**, del Clube Cultural Adiante (Celanova, 21-22 de decembro de 1989); e el simposio de antropoloxía **Nos lindeiros da galegitude**, del Consello da Cultura Galega (O Cebreiro, Proba de Navia, Vilafranca do Bierzo, 6-8 de xullo de 1990).

Neste tempo, a MDGA creou e coordinou unha comisión lingüística formada por membros e simpatizantes da Mesa, todos eles sensibilizados pola problemática socio-lingüística da zona. Dita comisión elaborou as presentes *Normas ortográficas e morfolóxicas del galego de Asturias*, que pretenden ser unha ferramenta pra introducir a nosa lingua nas escolas, na administración, nos medios de comunicación, etc; e á vez servir de referente para que os nosos escritores intenten unificar no que seña posible os seus escritos. Os redactores destas *Normas* desenvolveron nelas basicamente as conclusións que sobre a problemática da estandarización del galego de Asturias se aprobaron nos Congresos de Santiago e Celanova e no curso de Oviedo antes mencionado.

A tódolos que dalgún xeito participaron na elaboración da presente normativa, tanto aos que fixeron críticas dos diferentes esbozos como á ponencia redactora, quero darles as grazas en nome da MDGA polo sou desinteresado traballo.

Como asturianos que non renunciámos á nosa lingua e á nosa cultura propia, porque non renunciámos a ser nós mesmos, queremos con esta primeira publicación da MDGA contribuír á dignificación e á difusión del uso del galego no occidente de Asturias, á vez que desexamos vehiculizar na nosa propia lingua a problemática de A NOSA TERRA, tradicionalmente marxinal e esquecida dos poderes oficiais.

Ofrecemos aos poderes públicos del Gobierno del Principado de Asturias este noso traballo pra calquera campaña institucional de normalización da lingua galega, a propia dos concellos occidentais.

Eilao, xulín de 1990

Benigno Fernández Braña
Presidente da MDGA

INTRODUCCIÓN

1. A partir dos anos setenta a lingua galega comezou a ter certos niveles de oficialidade (ou normalidade) e é a partir de entón cando se sente como inaprazable a intervención consciente no idioma coa elaboración dunha normativa. Porque non é concebible que se poida ensinar un idioma e que se poida normalizar se antes non foi reducido a un código común. Realmente é agora cando está habendo unha verdadeira planificación, pois coa escola e cos medios de comunicación facilítase a socialización das propostas.

Os galego-falantes de Asturias, O Bierzo e As Portelas de Zamora non incorporaron a esta tarefa de elaboración del galego case ningunha personalidade de relevo nin se sentiron ata hai pouco atraídos polos cultivadores del "galego interior". Tendo en conta que un falante de Grandas de Salime non ten por qué estimar menos a súa lingua ca un da Fonsagrada, cabe a sospeita de que, á parte das fronteiras administrativas que deixaron fóra de Galicia unha franxa oriental de lingua e cultura galega, foi moi negativa a falta dunha cidade. A cultura del libro, da revista ou del folleto, en xeral, é urbana; así, condo nas terras del "galego exterior" aparecían individualidades identificadas (el caso de Armando Cotarelo Valledor ou Fermín Penzol no occidente de Asturias) marchaban pra Galicia e uníanse al sou desenvolvemento cultural.

Lingüísticamente, non cabe dúbida de que as falas galegas de Asturias e de Castela-León tein unha forte personalidade, por presentaren trazos fonéticos e léxicos de alto rendimento que as separan del galego "normativo" actual, empezando polos diminutivos, pasando polos artigos e polos pronomes e acabando nos verbos irregulares. El feito de que exista un movemento reivindicador deste galego e que se reclame pra él algún tipo de normalización, tutela ou protección supón que lle hai que buscar algún tipo de norma.

2. Tendo en conta que as falas del occidente de Asturias son unha variante del galego oriental, as presentes normas tein como principal referencia a actual normativa galega oficial de 1982, elaborada polo Instituto da Lingua Galega da Universidade de Santiago e pola Real Academia Galega, de igual modo que el catalán da Comunidade Valenciana, das Illas Baleares, del Rosellón Francés e da vila sarda de Algher tein (ou deben ter) como referente as normas ortográficas e morfolóxicas del IEC (Institut d'Estudis Catalans).

Aínda que a MDGA non renuncia á plena integración del galego de Asturias no galego común, nesta normativa de compromiso, elaborada especialmente prá alfabetización, respéctanse de modo especial solucións morfolóxicas e léxicas caracterizadoras desta área

lingüística del bloque oriental. A MDGA quere incorporarse al actual proceso de elaboración da lingua galega, enriquecéndoa con aportacións lingüísticas dos concellos que son de fala e cultura galega.

Adoptar unha decisión ignorando a lingua de Galicia, implica que as falas del extremo occidental de Asturias van quedar condenadas, no mellor dos casos, a ser unha reliquia esmorecente, unha curiosidade lingüística (e cultural) mentres non desaparezan totalmente. En calquera caso, unha decisión antigalega sería coutar xa el proceso de recuperación e normalización da minoría lingüística que vive entre a fronteira administrativa de Galicia e a coincidente coel río Frexulfe (máis alá del río Navia) e as montañas que separan el galego del asturlano occidental.

3. Na elaboración das *Normas ortográficas e morfolóxicas del galego de Asturias* os membros da Comisión, ademais de material inédito recollido mui recentemente, tiveron en conta el recopilado nos sete puntos de Asturias que figuran no *Atlas Lingüístico Galego* (Plantón-A Veiga, Salave - Tapla de Casariego, Coaña, Boal, Villanova de Ozcós, Pezós e San Antolín de Ibias), en especial os mapas del volume I sobre morfoloxía verbal (1990) e os esbozos de mapas do volume II relativos á morfoloxía non verbal. Tamén se manexaron as monografías de Celso Muñiz (*El habla del Valledor. Estudio descriptivo del galego asturiano de Allande*, Amsterdam, 1978) e de José García (*El habla de El Franco*, Mieres del Camino, 1983), así como as memorias de licenciatura de A. Meilán sobre Castropol (1980) e de X. Carlos Álvarez Blanco sobre Eilao (1983) e outras investigacións, especialmente as xa clásicas de B. Acevedo y Huelves (léxico de Boal e El Franco fundamentalmente) e as de Dámaso Alonso sobre Os Ozcós e aspectos varios del galego de Asturias.

4. En todo caso, esta proposta pretende ser unha norma del galego común asturiano, porque non pode haber unha norma prá fala da Veiga e outra prá de Tapia ou Ibias. É necesario el sacrificio de solucións particulares na busca dun estándar que recolla da mellor maneira a realidade falada nos diferentes concellos.

Nos dobles (artigo *el, o*; posesivos *tou, teu*; demostrativo *estos, estes* ou pronome persoal *ellos, eles*, por ex.) a primeira forma, en xeral, é a máis espallada no galego de Asturias, mentres que a segunda é a del galego común, que nalgús casos se rexistra en concellos lindandes con Galicia (o caso do artigo *o* por exemplo en Taramundi e Abres). Nos paradigmas verbales, sobre todo nos irregulares, respectouse a individualidade desta área lingüística; fóra dos cadros figuran solucións del galego común, ou ben formas tamén recomendables que unicamente se rexistran nalgús concellos.

5. A redacción e revisión final desta normativa foi realizada por:

Xosé Carlos Álvarez Blanco, Profesor Agregado de Lingua e Literatura Española. É autor de *El habla del Concejo de Illano (Margen occidental del río Navia)*, memoria de licenciatura defendida na Universidade de Oviedo en 1983.

Xoán Babarro González, Catedrático de Lingua e Literatura Galega no Instituto Nacional de Bacharelato "A Sardiñeira" da Coruña. É autor de libros de texto prá aprendizaxe da lingua galega en Preescolar, E.X.B. e B.U.P. Está elaborando a tese de doutoramento sobre o tema *Galego de Asturias: delimitación, caracterización e situación sociolingüística*.

Francisco Fernández Rei, Profesor Titular de Filoloxía Románica e Director del Departamento de Filoloxía Galega da Universidade de Santiago. Coordinou e redactou el volume I (2 tomos) del *Atlas Lingüístico Galego. Morfoloxía verbal* (Instituto da Lingua Galega / Fundación "Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa", 1990). É autor de *Dialectoloxía da Lingua Galega* (Xerais, Vigo, 1990) e de "Textos do galego exterior: Piantón (A Veiga-Oviedo), Paradaseca do Bierzo (León) e Lubián (Zamora). Caracterización lingüística" en *Homenaje a Álvaro Galmés de Fuentes*, I (1985), 171-197.

Celso Martínez Fernández, Catedrático de Lingua Española da E.U.F.P. de E.X.B. da Universidade de Oviedo. Publicou no *BIDEA* varios artigos sobre aspectos antropolóxicos da "mesopotamia" Eo-Navia. Dirixiu o curso de extensión universitaria *Los caracteres generales del Gallego de Asturias / Os caracteres xerais do galego de Asturias* (Oviedo, 15-16 de marzo de 1990).

Antonio Meilán García, Profesor Asociado de Lingua Española na Facultade de Filoloxía da Universidade de Oviedo. É autor de "Manifestaciones culturales en As Figueiras y su contorno" en *Estudios y trabayos del Seminariu de Llingua asturiana*, Uvieu, 1978, 93-98. En 1980 defendeu na Universidade de Oviedo a memoria de licenciatura *Arcaísmo y conservadurismo lingüístico en el Concejo de Castropol*. Tamén publicou no número 4 de *Lletres Asturianas* (1982) "Los posesivos en el concejo de Castropol: Funciones y valores".

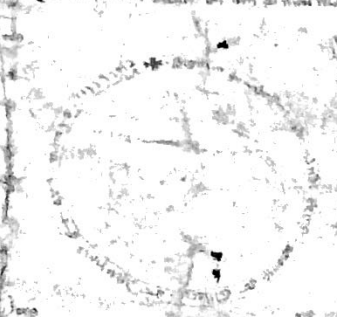
Antón Santamarina Fernández, Catedrático de Filoloxía Románica da Universidade de Santiago, Secretario del Instituto da Lingua Galega e membro da Real Academia Galega. Realizou a tese de doutoramento sobre a fala do Val do Suarna (A Fonsagrada), da que publicou el apartado relativo al verbo (anexo 4 de *Verba*, 1974) e el relativo al adverbio (*Verba* 2, 1975, 59-106). Estudou o galego asturiano falado en Negueira de Muñiz en "Testos e noticia da fala de Negueira (Lugo)", *Verba*, 2 (1975), 307-323). É codirector del *Atlas Lingüístico Galego* e coordinador del *Diccionario da Lingua Galega* (I.L.G./R.A.G., 1990); formou parte da comisión que elaborou as *Normas ortográficas e morfolóxicas do idioma galego* (I.L.G /R.A.G., 1982)

6

... e confirmamos de castellan... e confirmamos de castellan... e confirmamos de castellan...

... e confirmamos de castellan... e confirmamos de castellan... e confirmamos de castellan...

Don p...
Don...
Don...
Don...
Don...
Don...
Don...
Don...
Don...

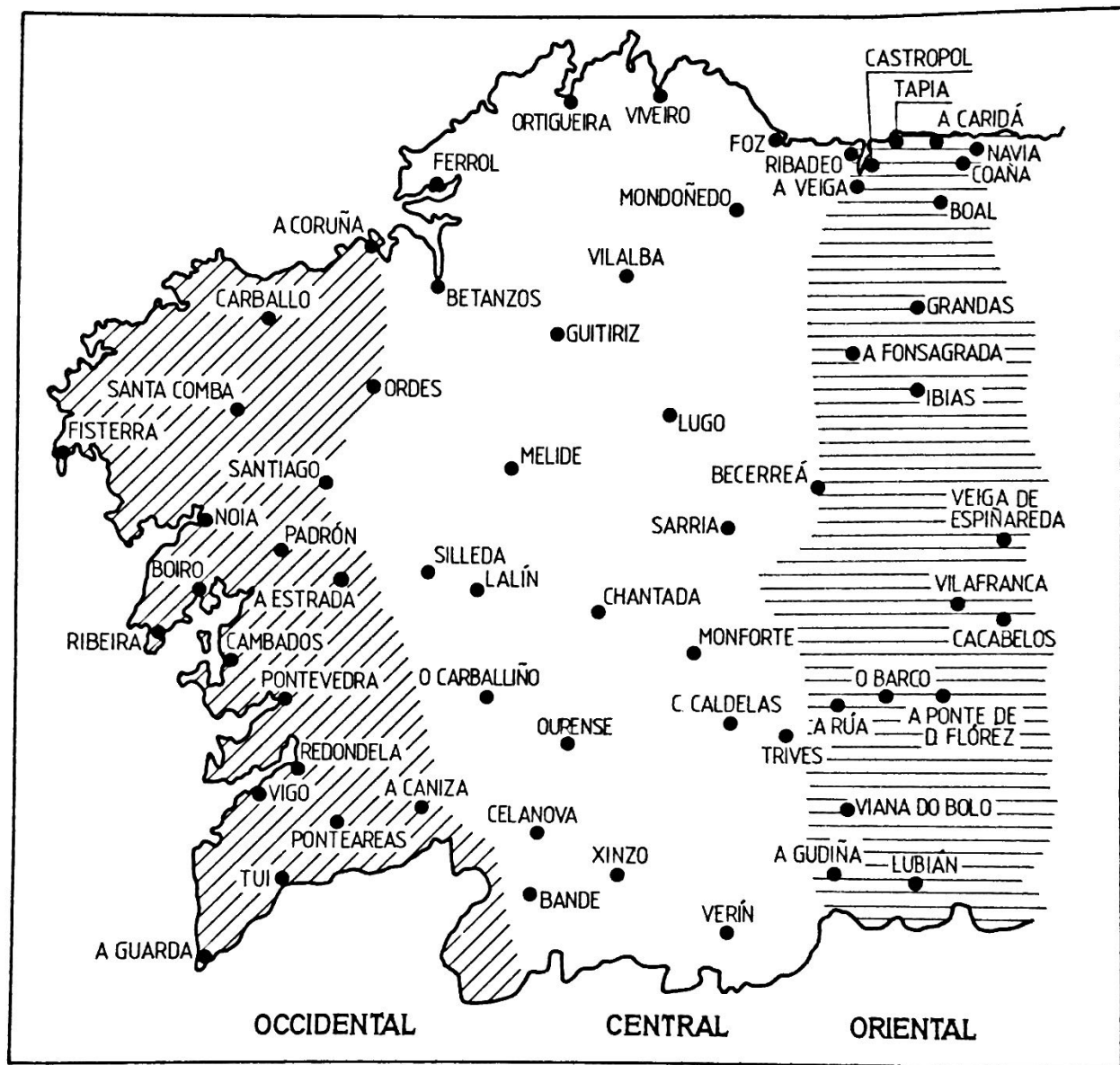
Don...
Don...
Don...
Don...
Don...
Don...
Don...
Don...
Don...

... e confirmamos de castellan... e confirmamos de castellan... e confirmamos de castellan...

Al

El rei Don Fernando II e el sou filló Don Alfonso confirman en 1138 el couto del Mosteiro de Vilanovoa de Ozcos. Versión en galego. Letra del século XIII. Pergamiño procedente de dito Mosteiro conservado no Archivo Histórico Nacional de Madrid.

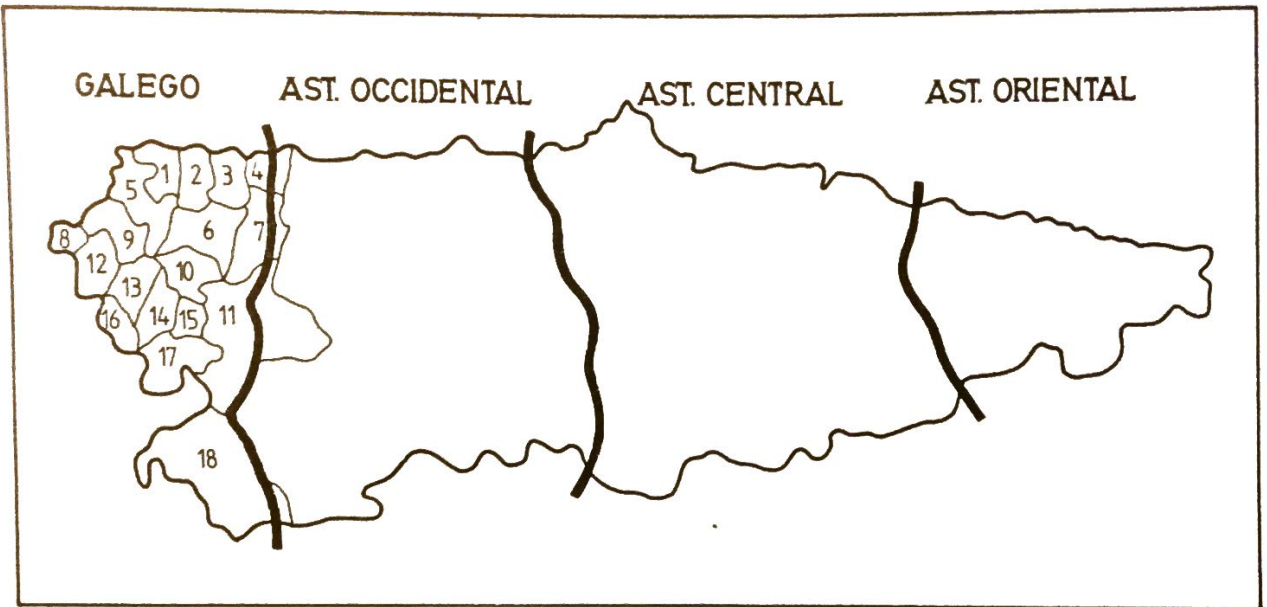
TERRITORIO GALEGO-FALANTE

BLOQUE OCCIDENTAL	BLOQUE CENTRAL	BLOQUE ORIENTAL
canciós	canciós	canciois
man, ran	mao, ra	

CONCELLOS DE FALA GALEGA EN ASTURIAS

1.- Tapia	7.- Villallón	13.- Vilanova de Ozcos
2.- El Franco	8.- Santiso de Abres	14.- San Martín de Ozcos
3.- Coaña	9.- A Veiga	15.- Pezós
4.- Navia	10.- Eilao	16.- Santalla de Ozcos
5.- Castropol	11.- Allande	17.- Grandas de Salime
6.- Boal	12.- Taramundi	18.- Ibias

GALEGO	AST. OCCIDENTAL	AST. CENTRAL	AST. ORIENTAL
porta, festa	puorta ~ puerta, fiesta		
canciois	canciones		
fabas	fabes	/ ḥabas	
primeiro, outro	primero, otru		
pequeno (-u) / pequena	pequeñu / pequeña (/ pequeño)		
tou, sou	tuyu / to, suyu / so		
chamou	chamou / llamou	llamó	

1.- EL ALFABETO

Componse na nosa lingua das seguintes letras:

Grafía	Nome	Pronuncia
a	a	[a]
b	be	[b]
c	ce	[θ] ou [k]
ch	che	[tʃ]
d	de	[d]
e	e	[e], [ɛ]
f	efe	[f]
g	gue	[g]
h	hache	[∅] (cero)
i	i	[i]
l	ele	[l]
ll	elle	[λ]
m	eme	[m]
n	ene	[n]
ñ	eñe	[ɲ]
o	o	[o], [ɔ]
p	pe	[p]
q	cu	[k]
r	erre	[r̄], [r]
s	ese	[s]
t	te	[t]
u	u	[u]
v	uve	[b]
x	xe	[ʃ], [ks]
z	zeta	[θ]

El xénero das letras é masculino.

Outros signos, como *j* (iota), *ç* (cedilla), *k* (ka), *w* (uve dobre) ou *y* (i grego), úsanse tamén, pero sempre aparecen en palabras tomadas doutros idiomas.

El dígrafo *nh* equivale a *ene* velar [ŋ]. Úsase pra escribir *unha, algunha, ningunha, enhalar* ("engalar"), etc.

Na Asturias de fala galega hai unha pequena zona que palataliza el *L- inicial* e el *-LL- intervocálico latinos*. Esta palatalización non se dá fóra desta zona que, máis ou menos, colle os concellos de Coaña, El Franco, Boal e unha pequena parte dos de Tapia, Eilao e Allande, así como as falas galegas de Navia e Villallón. Por esta razón atopamos *lleite, llonxe, estrela, caballo*; en vez das máis espalladas *leite, lonxe, estrela, cabalo*, etc.

El mesmo resultado palatal obsérvase nos grupos secundarios *-ll-* procedentes de *-r/-* en formas como *fello, comello, pollo ...* (galego común *facelo, comelo, polo*, etc.).

Dos grupos latinos *-LI-* (MULIEREM > muller, FOLIAM > folla, ALLIUM > *allo*), *-C'L-* (AURICULAM > *orella*, OVICULAM > *ovella*), e *-G'L-* (REGULAM > *rella*, TEGULAM > *tella*) el resultado foi [λ] (palatal lateral sonora). Hoxe en día, cada vez con máis frecuencia e con muita máis intensidade na xente nova, este son deslateralízase pasando a [y].

Algús escritores locais dan constancia gráfica deste fenómeno. Con todo, convén utilizarmos el dígrafo *ll* e non admitirmos el "yeísmo" na escrita. Escribiremos, polo tanto: *fillo, traballo, ollo, palla, mallar, mollar, muller, abella ...*

2.- EL ACENTO

Unhas regras de acentuación teñen que basearse nos tres principios seguintes:

- a/ Permitir dar a coñecer a sílaba tónica dunha palabra no cen por cen dos casos.
- b/ Esixir un gasto mínimo de tiles.
- c/ Que señan doadamente memorizables.

Pral acento gráfico del galego de Asturias utilizamos actualmente un único til (´). A presenza ou ausencia deste signo nunha palabra fai patente a súa sílaba tónica en conto se apliquen as regras que seguen:

2.1. Palabras agudas.

As palabras oxítonas acentúanse ortograficamente condo son polisílabas e rematan en vocal, en vocal + *n* e vocal + *s*: *mazá, puré, champú, algún, ningún, mazás, purés, champús, etc.*

Non se pon el acento ortográfico condo son monosílabos nin condo acaban en ditongo decrecente ou outra consoante que non seña *-n* ou *-s*. Deste xeito: *xa, fe, di, si, cu, Xan, can, len, din, don, fun, tres, ademais, amei, amou, seguiu, recibiu, canciois, refrais, capital, papel, cantar, nariz, arroz ...*

2.2. Palabras graves.

Levan acento ortográfico condo rematan en consoante distinta de *-n* ou *-s* ou nos grupos cultos *-ps* e *-x* [ks]. Deste xeito: *móbil, álbum, carácter, alférez, bíceps, Félix, clímax, ...* Polo tanto non se acentúan as palabras graves rematadas en vocal, vocal + *n*, vocal + *s* ou vocal + *ns*.

En contra destas últimas normas el acento gráfico tamén se usa condo as vocales *i, u* tónicas van inmediatamente antias ou despois doutra vocal átona, pra indicar que forman sílaba de por si e non ditongo. Así: *acentúo, aínda, baúl, caída, Coímbra, constituíu, egoísmo, miúdo, prexuízo, raíña, raíz, roía, ruído, súa, túa, xuízo, ...*

Polo tanto quérese dicir que se non levan acento gráfico as vocales *i, u* forman ditongo crecente ou decrecente coa que as segue ou precede: *Antonio, ciencia, Galicia, labia, leira, lingua, pais, triunfo, etc.*

2.3. Palabras esdrúxulas.

As esdrúxulas levan sempre acento gráfico: *bárbaro, lóndrigo, ríspido, tónico, túnica...*

2.4. Casos especiais de acentuación:

2.4.1. Utilízase el acento gráfico con función *diacrítica* pra distinguir dúas palabras que tein a mesma forma escrita pero que se diferencian porque a vocal tónica ten diferente timbre ou porque unha é tónica e outra átona (*dá / da, póla / pola*). En moitos casos non é necesario fer diferencias gráficas porque el significado das palabras resulta claro al estaren en contextos diferentes: *el colle* (o aberto), *colle tu* (o pechado), *el mete* (e aberto), *mete tu* (e pechado). Outras veces pode haber confusión e por eso fai falta poñerlle acento a unha das dúas formas homógrafas: neste caso pónselle sempre til á que ten vocal aberta e/ou á que é tónica.

Deste xeito:

á (a prep. + a artigo)

ás (a prep. + as artigo)

dá (pres. ind. de *dar*)

dás (pres. ind. de *dar*)

dél (*de* prep. + *él* pronome)

é (pres. ind. de *ser*)

él (pronome)

fóra (adverbio)

nós ("nosoutros")

máis (adverbio)

ó (a prepos. + o artigo)

ós (a prepos. + os artigo)

óso (del esqueleto)

pe (extremidade)

pra (*pra* prepos. + a artigo)

té (infusión)

ven (pres. ind. de *vir*)

vós ("vosoutros")

a (artigo, preposición)

as (artigo)

da (*de* prepos. + a artigo)

das (*de* prepos. + as artigo)

del (*de* prep. + el artigo)

e (conxunción)

el (artigo)

fora (plusc. de *ser, ir*)

nos (próno. átono, *en* + *os*)

mais (conxunción)

o (artigo)

os (artigo)

oso (animal)

pe (letra)

pra (preposición)

te (letra)

ven (pres. ind. *ver*, imp. *vir*)

vos (pronome átono)

As formas verbales que levan acento diacrítico manteíno condo van seguidas dun pronome átono ou da segunda forma del artigo: *é / élle; dáme / dálle; tu dállo á forza / dáslle / dállo.*

2.4.2. Condo os verbos levan pronomes enclíticos ou se dá a combinación verbo + alomorfo -lo del artigo, no tocante á acentuación gráfica compórtanse como se fosen unha sola palabra. Por eso escribimos: *cantará / cantara; cantaraa (cantarala) / cantáraa (cantárala); beberá / bebera; beberaa (beberala) / bebéraa (bebérala); tu págalo / pága-lo censo (tu) / paga-lo censo (infinitivo); métese; metéuseche; meteuse; metéusenos.*

2.4.3. Por se tratar de palabras graves rematadas en vocal é innecesario poñer el acento gráfico nos adverbios en -mente: *difícilmente, friamente, habilmente, rapidamente...*

Se hai varios adverbios en -mente coordinados solo se pon esta terminación no último e os anteriores mantein el seu acento: *cómodo, rápido e facilmente.*

2.4.4. Os demostrativos *este, ese, aquel*, etc. en función substantiva, el indefinido *un* e as formas *cual, condo, conto, como, onde, que* e *quen* usados como exclamativos ou interrogativos non se acentúan.

Tendo en conta que el uso de acento diacrítico é unicamente necesario pra diferenciar palabras en principio homógrafas, pero non homófonas, el seu uso pra diferenciar entre distintas funcións dunha mesma palabra supón a introducción dun novo criterio non xustificable. Por eso debe escribirse: *esta mesa, quero esta, mira esa, colle aquela, un can, un delos, ¿cual quere?, ¿quen cho deu?, ¡que desgracia!, dime cual queres, pregúntalle condo volve, pregúntalle onde está, non sei que anda fendo.*

Poden levar til as formas del interrogativo e exclamativo naqueles casos en que se produza anfiboloxía: *dille que quere / dille qué quere; ¡xa sabes que hai? / xa sabes qué hai; ¡xa sabes conto lle custou? / xa sabes cómo lle custou.*

3. EL GUIÓN

El guión úsase no galego de Asturias como no resto del galego pra partir unha palabra al final de liña, pra separar prefixos, pra separar os dous membros dunha palabra composta e pra amecer as formas *lo, la, los, las* del artigo al verbo ou pronome precedentes: *diccionario galego-inglés, sub-rogar, recupera-la salvación*.

Condo un guión que separa dúas palabras ou dous membros dunha mesma palabra coincide en final de liña hai que repetilo a comenzo da liña seguinte: *onte fun con él paga-lo censo*.

3.1. En palabras derivadas úsase el guión despois dos prefixos *ad, inter e super + r; sub, ab e ob + l, r*, condo se quere indicar que a súa consoante final non se pronuncia agrupada coa inicial da palabra base: *ab-rogar, sub-liminar, sub-reino, sub-rogar, super-rico, inter-relación*; en cambio: *abrupto, adrenalina, sublevar, sublime, interromper, etc.*

3.2. Nas palabras compostas condo os dous elementos conservan el sou propio acento colócase el guión entre ellos e a efectos de acentuación gráfica cada un conserva a súa independencia: *épico-lírico, político-económico...*

Condo os dous elementos funcionan como un todo unido non se xebran cun guión: *iberorrománico, fervellasverzas, picafolla, picatoros, vacaloura, etc.*

3.3. Úsase el guión pra separar a segunda forma del artigo dun verbo en caso de representar este alomorfo na escrita: *face-la cama, canta-la cántiga, molla-los pés,...*

Tamén se podía pensar na posibilidade de separar cun guión as formas pronominales enclíticas: *fe-lo, fai-se, fai-mo, fai-llo, etc.* Pero esto levaría a un uso constante del guión por ser el galego de Asturias (como el resto del galego) unha lingua con tendencia á énclice dos pronomes e daría lugar a grafías como *déu-che-nos-lo, dól-che-me-vos, etc.* Tendo en conta esta circunstancia, a súa pouca rendabilidade e que el sou uso levaría a grandes problemas de segmentación, parece máis práctico prescindir da súa utilización.

4. A DIÉRESE

Úsase coa letra *u* pra indicar que se pronuncia esta vocal nas sílabas *güe*, *güi* fronte a *gue*, *gui*: *bilingüe*, *lingüista*, *mingüedes*, *ungüento*, etc.

No galego común úsase tamén coa letra *i* na primeira e segunda persoas del plural del imperfecto de indicativo dos verbos rematados en *-aer* (*caer*, *decaer*, *traer*, *atraer*, *contraer*, *distraer*, *extraer*), *oer* (*roer*, *corroer*, *moer*, *doer*) e *-aír* (*saír*, *sobresaír*): *caíamos*, *caíades*, *traíamos*, *traíades*...

A razón de colocar esta diérese é que el *i* forma sílaba en por sí (*ca-i-a-mos*), aínda que é átono. Deste xeito distinguimos esta forma da del presente de subxuntivo en que el *i* forma ditongo: *caíamos*, *caíades* (*ca-ia-mos*, *ca-ia-des*). Tamén levan diérese os imperfectos dos verbos en *-uír*: *constituíamos*, *constituíades*.

No galego de Asturias é innecesaria a diérese nestas formas de imperfecto, porque el *i* é silábico e tónico (*caíamos*, *roíamos*).

5. DIVISIÓN SILÁBICA

5.1. No final dunha liña as palabras pártense de acordo cos seguintes principios: condo hai solo unha consoante intervocálica, esta é sempre comenzo silábico: *cla/ri/da/de*, *cle/ro*, *fei/xe*, *frei/xo*, *sou/to*, *sei/xo*, *sa/quei*.

Nótese que non se pode xerbrar *ll*, *ch* ou *rr* por constituíren a representación dun son único: *se/rra/lle/i/ro*, *ma/chal/da*, *co/rrrom/per*, *pre/rro/ga/ti/va*, etc. Tampouco se separa *nh* en *unha*, *al/gu/nha*, *nin/gu/nha*.

Con todo, a regra anterior non rexe cos prefixos, a menos que xa se perdera a conciencia delos: *bis/avolo*, *des/abrigar*, *super/abundante*, ...

5.2. Se temos unha secuencia de dúas consoantes intervocálicas, na maior parte dos casos a primeira forma sílaba coa vocal anterior. Neste caso, a separación silábica faise entre as dúas consoantes: *ac/to*, *pac/tar*, *ob/xec/to*, *sub/xec/ti/vo*, *xen/ro*, *des/viar*, etc.

Non se xerbran as consoantes que forman parte dun prefixo: *trans/oceánico*.

Condo temos *bl*, *br*, *pl*, *pr*, *cl*, *cr*, *gl*, *gr*, *dr*, *tl*, *tr*, *fl* e *fr* intervocálicos, forman unha unidade e non se poden separar no final da liña: *pro/blema*, *do/brado*, *su/plantar*, *pro/clamar*, *se/creto*, *cua/dro*, *cua/tro*.

5.3. Condo hai máis de dúas consoantes a separación silábica presenta dúas posibilidades: se el grupo remata en *l* ou *r*, a consoante que as precede forma sempre sílaba con elas: *in/glés*, *ex/tremo*, *in/clinación*, *trans/plantar*, etc. En todos os demais casos faise a separación antes da última consoante: *sols/ticio*, *cons/pirar*, *ins/titución*.

5.4. No caso de haber dúas vocales xuntas, non se poden xerbrar condo forman ditongo crecente ou decrecente: *fei/xe*, *sei/xo*, *sou/to*, *ru/bio*, *espe/cie*, *bilin/güe*, *lin/gua*, *Ma/nuel*, *delin/quiú*, *viú*.

Poden separarse condo forman hiato: *dí/as*, *gra/ú/do*, *re/a/lidade*, *mi/ú/do*, *xesu/í/ta*, *che/os*, *are/lal*.

5.5. Se hai tres ou máis vocales xuntas, en xeral faise a separación da primeira vocal: *ensa/iar*, *ensa/iei*, *ensa/iou*, *xo/ia*, *paliolo*, *clare/ou*, etc. Non hai separación ningunha nos casos de tritongo: *can/ciois*.

6. OS SIGNOS DE INTERROGACIÓN E DE ADMIRACIÓN

Os signos que marcan entoación interrogativa ou admirativa tein que poñerse no comenzo (*¿, ¡*) e no final (*?, !*) del texto afectado pola mesma: *¿Mirache ben?, ¿Por que non calas?, ¡Vaiche boa!*

7. EL APÓSTROFO

Actualmente non se utiliza el apóstrofo na escrita del galego, aínda que foi un signo mui usado no século pasado. As solucións adoptadas prás contraccións que se poden producir na lingua oral son dúas basicamente:

a/ Escribir a contracción sen sinalala con signo ningún: *dos, deste, daquela, dunhas, nela, nestas, nunhas*, etc. Dáse fundamentalmente cos artigos, demostrativos e pronomes persoales.

b/ Restituír as vocales: *de Ozcos, de Asturias, de Eo, pra Ortigueira*, etc.

8. ACOMODACIÓN DE PALABRAS.

Pra tratar de dar unhas normas orientadoras dentro deste punto, tan amplo e variado, é mester ter en conta que existen dende el punto de vista fonético tres tipos de voces: populares, cultas e semicultas.

As primeiras son as que entraron nos comenzos históricos da lingua e sufriron unha serie de transformaciois fonéticas que as fain hoxe case que irreconocibles se as comparamos coel étimo del que proceden (PLANUM > *chao*, CLAVEM > *chave*).

As palabras cultas mantein a súa forma orixinaria, solo cun mínimo de cambios pra adaptalas á estrutura del idioma que as recibe (PLANUM > *plano*, CLAVEM > *clave*, INCOGNITUM > *incógnito*).

As palabras semicultas experimentaron certas variaciois debidas á súa introducción antiga na fala, pero non tantas como as sufridas polas voces populares (CLAVUM > *cravo*, DOCTOREM > *doutor*).

A diferencia entre os tres tipos vese máis claramente se tomamos como exemplo un étimo que tivera derivaciois en cada un dos tres: PLENUM ten un derivado popular, *chen/cheo*; un semiculto, *prea(mar)* e un culto, *pleno*.

Á hora de dar unha normativa, as formas que presentan algún problema son as cultas e semicultas.

Nas primeiras, a configuración fonética depende da estrutura del idioma que as suministra e das adaptaciois feitas pola lingua receptora; nas segundas, a forma está ben definida e fixada pola historia. A separación entre unhas e outras é fundamental.

Neste apartado vanse tratar as adaptaciois dos grupos consonánticos en palabras cultas.

8.1. Grupos en que as dúas consoantes non forman parte da mesma sílaba, porque a primeira vai coa vocal precedente e a segunda coa vocal seguinte.

-ct-, -cc-:

Manteíñense as dúas consoantes sempre: *abstracto, actor, contacto, carácter, exacto, lactante, pacto, reactivo, afectar, conxectura, detectar, arquitecto, adxectivo, traxecto, proxecto, inspector, octano, octaedro; redacción, reacción, confección, inspección, dictar, vítima, conflicto, conducta, destructor, estructura, fluctuar, seductor, traductor, aflicción, diccionario, construcción, traducción, etc.*

A conservación del grupo é normativa prás voces cultas, pero hai algúns semicultismos que presentan vocalizado el primeiro elemento del grupo: *doutor, doutrina, doutoramento, suxeito...* e poucas máis.

Hai ademais unhas cuantas voces cultas mui popularizadas en que é admisible a forma coa vocalización da primeira consoante e a que mantén el grupo. Aínda que non sempre é doado de dilucidar, el cultismo popularizado ten un significado máis restrinxido que el cultismo ordinario: *pauto/pacto, doutrina/doctrina*.

-x- [ks]:

Mantense sempre como *x*: *claxon, exacto, exilio, elixir, exgobernador, extracto, expugnar, exame*; unicamente se presentará como *s* condo na mesma palabra apareza ademais dita letra coel sou valor tradicional: *esixir, esaxerar...*

-cn-:

Consérvase en tódolos casos: *técnica, acné, pínico*.

gn-, -gn-, -gm-:

Manteinse en tódolos casos: *gnose, gnosticismo, gnomo, fragmento, pragmática, magnesio, magnitude, magnífico, diagnóstico, incógnito, dogma, cognoscitivo, pronosticar, significado, estigma, ígneo, indigno, pigmento, pigmeo, resignar, ignorar, impugnar, expugnar, repugnar, etc.*

-pt-, -pc-, -ps-, -pn-:

A norma xeral é mantelos todos, polo menos en posición medial: *aptitude, adaptar, captar, cápsula, raptó, rapsodia, acepción, catalepsia, cataléptico, estreptomícina, interceptar, hepta-, recepción, adoptar, copto, optar, óptimo, cripta, eclipse, elipse, eucalipto, hipnose, corrupción, corrupto, erupción, interrupción, nupcias, nupcial, etc.*

Con todo, tamén é posible a simplificación del grupo en palabras mui frecuentes ou xa antigas no idioma: *setembro, suscripción, ditongo, inscripción, descripción, descritivo, proscrito, proscrición, transcripción, etc.* Hai ademais algúns semicultismos en que el primeiro elemento del grupo aparece vocalizado (*receita, receitar*) e outras formas cultas popularizadas en que é posible admitir un doblote, mesmo con matices semánticos diferenciadores (*preceuto/precepto*).

O *p* dos grupos *pn-*, *ps-*, *pt-* iniciais de palabra, en principio mantense; pero hai que sinalar que a tendencia da lingua e da escrita é a eliminar ese *p* : (*p*)*seudo-*, (*p*)*sico-*, (*p*)*tero-*, (*p*)*neuma-*.

-bt-, -bc-, -bd-, -bs-, -bx-, -bn-, -bl-, -bv-:

Manteinse sempre as dúas consoantes: *abdicar*, *abdominal*, *absoluto*, *absorber*, *abstención*, *abstinencia*, *abnegar*, *obcecar*, *obsequiar*, *obxecto*, *obstinado*, *observar*, *obstáculo*, *obtusos*, *obstruír*, *subconsciente*, *subdirector*, *sublingual*, *subsección*, *subsídio*, *substancia*, etc.

Sutil e a súa familia léxica (*sutileza*, *sutilidade*, *sutilmente*, *sutilizar*) perderon el *b* dende as orixes del idioma.

mn-, -mn-, -nm-, -nn-:

Manteinse sempre as dúas consoantes:

mneumonía, *mneumónico*, *mnemotecnia*, *omnipotente*, *amnesia*, *ximnospermas*, *inmigración*, *inmigrante*, *inmortal*, *enmendar*, *enmudecer*, *innovar*, *ennegrecer*, etc.

-ns- anticonsonántico:

Nas palabras cultas mantense sen reducir: *circunscrición*, *circunstancia*, *consciente*, *conspicuo*, *conspirar*, *constante*, *constipado*, *construír*, *inspección*, *instalar*, *instante*, *instituto*, *inspector*, *instruír*, *transcender*, *transformar*, *transmisor*, *transporte*, *transtorno*, etc.

Estas palabras popularmente (na lingua falada) tenden a perder el *n* como en *costante*, *istituto*, *costipado*, *trastorno*, etc. Con todo, mantense en todos os casos a grafía *-ns-*; se ben coel prefixo *trans-* hai frecuente alternancia coa forma *tras-*, debido a que na lingua están pouco distanciadas a forma popular *tras* (*Trasmonte*) e a culta *trans* (*transporte*).

Condo se une *trans-* a unha palabra que empeza por *s* hai simplificación das dúas consoantes: *transiberiano*, *transubstanciación*.

8.2. Grupos consonánticos formados por unha oclusiva e unha líquida que forman parte da mesma sílaba.

pl-, -pl-, bl-, -bl-, fl-, -fl-, cl-, -cl-, gl-, -gl-:

Mantense el *l* nas voces cultas: *pluma, plumaxe, clave, flan, pluviómetro, aclarar, clarificar, explicar.*

As palabras semicultas trocaron el *l* en *r*: *praza, praga, praia, prantar, prata, prato, pracer, prazo, preamar, empregar, pregar, branco, brando, brandir, brasón, obrigar, nobre, dobrar, fraque, frouxo, frauta, frecha, frete, frotta, cravo, crabuñar, escravo, regra, arregrar, igrexa... cos sous derivados.*

9.- SUFIXOS E TERMINACIÓIS

9.1. *-ancia, -cio, -cia*

Nas voces máis cultas el sufixo coincide en galego, castelán e portugués: *constancia, tolerancia, clemencia, referencia, malicia, pericia, beneficio, silencio, etc.*

Noutras palabras xa se apartan el castelán e el portugués. El galego ocupa unha situación intermedia; así dícese *cobiza, crenza, pazo, cansazo, etc.*; pero nas falas orientales, dentro das cuales se atopa a nosa, hai a tendencia a reponer el *-i-* : *cobicia, andancia, crencia, pacio, cansacio, etc.* Esta tendencia debe ser tardía porque afecta a outras palabras á parte das latinas acabadas en *-itia*: *lencia, ondia, etc.*

9.2. *-iente, -iencia*

As palabras cultas deste tipo proceden de voces que xa no latín tían el ditongo *ie*, polo que non é válido establecer a correspondencia castelán *ie* / galego *e* (*piedra/pedra, piel/pel*), porque a orixe é distinta da que deu lugar a esa correspondencia.

Polo tanto estos sufixos manteinse sen alteración: *audiencia, obediencia, ciencia, paciencia, deficiencia, proveniencia, coincidencia, suficiencia, frecuencia, experiencia, ambiente, obediente, conveniente, etc.*

Unicamente parece aceptable reducir el ditongo en *comenencia* (xunto a *conveniencia*), pero cun matiz semántico determinado que a diferencia da voz culta.

9.3. *-ción, -sión*

Aconséllase manter estos sufixos nas voces cultas: *acción, atención, bendición, canción, composición, edición, educación, emigración, lección, nación, vacación; admisión, confesión, confusión, división, evasión, excursión, lesión, televisión, etc.*

9.4. *-se*

É a solución adoptada en galego prás voces cultas procedentes de nomes gregos en *-sis*. Coidamos que debe xeneralizarse *-se*, e que el xénero gramatical destes substantivos debe ser el feminino: *análise, apoteose, arterioesclerose, crise, diátese, diérese, diócese, electrólise, elipse, hemotise, éxtase, hipnose, metástase, neurose, paréntese, prótese, psicose, simbiose, síntese, tese, tuberculose, etc.*

Non pertence a este grupo a palabra *oasis*.

9.5. -ite, -te

É a solución das voces procedentes de nomes gregos con sufixo *-itis* ou coa terminación *-tis*. Todas son femininas: *colite*, *meninxite*, *diabete*, etc.

9.6. -ble

A solución dada prás palabras cultas que tein el sufixo latino *-BILIS* é *-ble*: *amable*, *apetecible*, *bebible*, *preferible*, *terrible*, *variable*, etc.

10.- OUTROS GRUPOS E SUFIXOS

10.1. *cua-/ca-/co-* ; *gua-/ga-/go-*

Nos cultismos mantense sempre el grupo *cua-*, *gua-* : *cuadrilátero*, *guarismo*, etc.

Nas palabras patrimoniais en principio tamén se mantén (*cuatro*, *guardar*...) se ben hai tendencia á redución en o (*condo*, *conto*, *coresma*,...) e mesmo en a (*cando*).

10.2. Masc. *-án* / fem. *-ana*

A terminación latina *-ANE* deu como resultado a terminación *-án* pral masculino e *-ana* pral feminino. Así, *guardián/guardiana*, *charlatán/charlatana*, *catalán/catalana*, *musulmán/musulmana*, *sultán/sultana*.

10.3. Masc. *-ao* / fem. *-á*

Nas palabras populares, a terminación latina *-ANU* / *-ANA* presenta no galego central e oriental a solución *-ao* / *-á*: *irmao /irmá*; *sao/sa*; *grao/gra*; *lá*, *mao*, *mañá*, *mazá*. Neste grupo de palabras pódense aceptar en moitos casos as solucións do galego estándar que presentan *-án* no masculino: *castelán/castelá*, *ourensán/ourensá*, *aldeán/aldeá*, etc.

Nas palabras cultas incorporadas con posterioridade á época en que deixou de operar a lei da caída del *-n-* intervocálico, a terminación latina *-ANU*, *-ANA* foi adaptada sen alterar conforme á norma xeral de acomodación de cultismos. Estarían nesta situación formas como *colombiano/colombiana*, *australiano/australiana*, etc.

10.4. Masc. *-ón* / fem. *-oa*

As palabras rematadas en *-on* que admiten feminino fórmanlo popularmente en *-oa*: *ladrón/ladroa*, *león/leoa*, *patrón/patroa*, *comichón/comichoa*, etc. Na realización oral dalgunhas comarcas esta *-oa* pode aparecer trocado en *-úa*.

10.5. Masc. *-ín* / fem. *-ía* (singular); *-ius* / *-ías* (plural)

Os resultados populares da terminación latina *-INU* / *-INA* e *-INOS* / *-INAS* son *-ín* pral masculino e *-ía* pral feminino singular, e *-ius* (*-íos*) / *-ías* pral plural. Así, *Pepín/Pepía*, *pequenín/pequenía*, *vecín/vecía*, *paxarín/paxaría*; *camín*, *focín*, *toucín*, *foucín*, *andulía*, *casía* ...; *vecius/vecías*, *paxarius/paxarías*. Hai que ter en conta que no galego común os resultados son *-iño(s)* e *-iña(s)*.

Tardiamente introducíronse palabras cultas que mantein inalterado el sufijo orixinario: *ultramarino, xacobino, ladino, medicina, gasolina, penicilina, centramina...* e muitísimas máis.

10.6. Masc. *-én* / fem. *-ea* (singular); *-eos* / *-eas* (plural)

A terminación latina -ENU resólvese no galego de Asturias en *-en*, fronte al galego común *-eo*. Así, dícese *chen*, *centén*, *tarrén*. Os resultados da terminación feminina e dos plurales coinciden coel galego común: *chea, cheos, cheas*.

10.7. *-e*

Crime, vixe, Carne, etc. perderon el *-n* (feito que vén xa dende el galego antigo).

Conforme a este mesmo esquema, adóptanse tamén sen *-n* final os cultismos *abdome, exame, réxime, xerme...* Deben mesmamente escribirse sen *-n* as palabras *glute, lique, pole, seme*, pois non hai razón filolóxica ningunha pra separalas das anteriores. *Dolmen* é un celtismo.

10.8. *-ería*

É correcto: *armería, artillería, barbería, bruxería, carnicería, carpintería, cestería, enfermería, ferrería, infantería, lavandería, librería, moblería, panadería, papelería, perfumería, pescadería, pradería, relojería, zapatería*, etc. Existe igualmente el resultado tradicional *-aría*.

10.9. *-de*

Mantemos na lingua escrita esta terminación: *calamidade, virtude, parede, sede, rede, ataúde, laúde, talude, verdade, bondade, crueldade, novidade, enfermidade, cidade, piedade, propiedade, solidariedade*, etc.; aínda que na fala tenda a perderse nalgunhas palabras.

10.10. *-ado*

A terminación *-ado* na escrita consérvase sempre, aínda que na lingua falada tenda a perderse el *-d-* intervocálico en todo el galego oriental: *prado, cansado, gado, falado, banzado...*

10.11. Ditongos *oi* / *ui*

A secuencia latina -OCT- resólvese no galego de Asturias en *oi*: *noite, oito...*

As secuencias latinas -ORIU-, -URIU- tamén dan na nosa lingua *oi*: *vasoira, coiro, agoiro, lavadoiro.*

As secuencias latinas -UCT-, -ULT- dan como resultado no galego de Asturias *ui*: *truita, luita, luito, fruita, muito*; con todo, hai algunhas zonas que resolven en *u*: *muto, truta, mutio, trutia* e outras que lo fain en *oi*: *troita, loita, moito*, etc. Sempre debemos de ter en conta que no galego común estas secuencias latinas (-UCT-, -ULT-) escríbense sempre con *oi*: *troita, loita, moito,..*

10.12. Ditongos *ie*, *ue*

As secuencias latinas -IE- e -UE- en palabras cultas manteinse en galego como *ie* e *ue*, respectivamente: *aliciente, ambiente, ciencia, cliente, conciencia, conveniencia, conveniente, deficiencia, deficiente, eficiencia, eficiente, expediente, experiencia, inconveniente, obediencia, obediente, paciencia, etc.*; *afluencia, afluyente, anuencia, congruencia, congruente, delincuencia, delincuente, secuela, secuestro, etc.*

11. FORMACIÓN DEL PLURAL DE SUBSTANTIVOS E ADXECTIVOS

11.1. As palabras rematadas en vocal tónica ou átona, ou en ditongo forman el plural amecendo un -s: *mesa, mesas; irmá, irmás; cadela, cadelas, etc.*

Na lingua falada poden presentarse algunhas palabras con dobre marca de plural; é el caso de *reises* e *leises*.

11.2. As rematadas en -r, -z ou -s amecen el morfema -es sobre el singular: *mar, mares; cheiror, cheirores; uz, uces; compás, compases, etc.*

Hai que ter en conta que algunhas palabras rematadas en -s non varían: *mércores, venres, oasis, etc.*

11.3. As acabadas en -n amecen el morfema -is despois de perder el -n final: *can, cais; calzón, calzois; lambión, lambiois.*

Na lingua constátanse tres posibilidades de formación del plural pra estas voces: *cans, cas* e *cais*. A primeira delas ocupa el occidente da comunidade autónoma galega, a segunda el centro de dita comunidade e a terceira, que é a nosa, dáse na franxa máis oriental da comunidade galega e no galego de Asturias, no del Bierzo e no das Portelas de Zamora.

A normativa prá escrita na comunidade galega (adoptada polo Instituto da Lingua Galega e pola Real Academia da Lingua Galega) é a solución -ns. Polo tanto é funcional pra nós admitirmos el doblote -is / -ns pra termos un acceso doado al que se escribe en Galicia.

11.4. Os monosílabos rematados en -l amecen el morfema -es: *fel, feles; gol, goles; mal, males; mel, meles; mil, miles; pel, peles; sol, soles; tal, tales; ril, riles; etc.*

En Asturias ás agudas de máis dunha sílaba rematadas en -l engádeselles tamén el morfema -es. Nestas palabras tamén temos que admitir el doblote coa normativa xeral del galego que substitúe el -l final polo morfema -is. Teremos louno *animales / animais, caracoles / caracois, azules / azuis, etc.* A solución del galego común non é allea á fala de Ibias onde se escoita *animais, cuais, etc.* e onde tamén aparece nalgún topónimo como *Centeais, As Preais, Os Navais*.

As palabras graves rematadas en -l forman el plural amecendo el morfema -es: *útil, útiles; difícil, difíciles; túnel, túneles, etc.*

12. EL XÉNERO DE SUBSTANTIVOS E ADXECTIVOS

Polo xeral os nomes que rematan en -o son masculinos e os que acaban en -a son femininos: *fillo, filla, pequeno, pequena, ...*

Peró debemos ter en conta estas particularidades:

A/ Os nomes de árbores fruiteiras son, polo xeral, de xénero feminino, da mesma maneira que os nomes dos frutos; pero condo el nome da fruta é masculino tamén acostuma selo el nome da árbore: *a pereira - a pera, a ameixeira - a ameixa, a maceira - a mazá, a nogueira - a noz, el limoeiro - el limón, el pexegueiro - el péxego.*

Casos especiais son *a figueira - el figo, el castañoiro - a castaña.*

B/ Son masculinos: *el cal, el lume, el mar, el crume, el sangue, el costume, el fel, el sal, el couce, el mel, el leite, el dote, el labor, el cuspe.*

C/ Son femininos: *a ponte, a color, a calor, a dolor.*

D/ Hai algúns substantivos que mediante as variacións de xénero indican diferenzas de tamaño ou de forma: *el cesto - a cesta, el bolso - a bolsa, el caseto - a caseta, el pozo a poza.* Tamén hai diferenza de tamaño en forma invariable como *cullar* segundo se diga *el* ou *a cullar.*

E/ Os nomes das letras del alfabeto son masculinos: *el a, el be, el erre, ...*

F/ Os nomes rematados en -axe son todos femininos (*a fogaxe, a romaxe, a friaxe, etc.*), excepto *traxe, garaxe, personaxe.*

G/ Hai nomes de animais que solo dispoñen dunha forma única para macho e para femia, e esta pode ser masculina ou feminina: *el xilgueiro, el furón, a sapagueira, a bruita ...*

H/ Dos nomes en -a son masculinos: *dia, profeta, papa, guarda.* Algúns substantivos desta terminación son de xénero común: *el/la artista, el/la atleta.*

Tamén hai casos de femininos en -o. *a radio, a dinamo.*

13. FORMACIÓN DEL FEMININO

I/ Dos substantivos

Temos diversas posibilidades:

A/ Os nomes rematados en -o cambian esta vocal en a: *fillo/filla, neno/nena*, etc.

B/ Engaden -a pral feminino os nomes masculinos rematados en consoante ou vocal acentuada:

pintor/pintora, rapaz/rapaza, deus/deusa, etc.

Un caso especial é el constituído polas palabras acabadas en -n:

a/ As rematadas en -an (correspondentes ás que en castelán presentan -an) forman el feminino en -ana ou -á: *alemán/alemana*.

b/ As acabadas en -ao (e que corresponden ás que no galego común lo fain en -an) forman el feminino en -á: *irmao/irmá, chao/cha*.

c/ As rematadas en -ón fain el feminino en oa: *mullerón/mulleroa, león/leoa*.

C/ Os masculinos en -e fain el feminino en -esa ou en -isa e os que rematan en -a en -isa: *duque/duquesa, conde/condesa, sacerdote/sacerdotisa, abade/abadesa, alcalde/lalcaldesa, profeta/profetisa, poeta/poetisa*.

D/ Algús nomes forman el feminino de xeito especial: *can/cadela* (ou *cuza* ou *canza*), *galo/galía, barón/baronesa, rei/raíña*.

E/ Outra serie de nomes presentan formas independentes pral masculino e pral feminino: *home/muller, cabalo/egua, xenro/nora, boi/vaca, carneiro/ovella, castrón/cabra*.

II/ Dos adxectivos

El feminino fórmase de maneira case idéntica á del substantivo. Hai adxectivos que tein unha forma común praos dous xéneros e outros que presentan dúas.

A/ **Variables:** *santiagués/santiaguesa, falador/faladora, bon/boa, chao/cha*.

El adxectivo *malo* apocópase sempre que vai anteposto: *mal dente, mal fillo*. Tamén é normal a apócope de *santo* (*San Xosé, San Xoán*), pero hai algús nomes de santos que esixen a forma sen apocopar: *Santo Estevo, Santo Emiliao, Santo Tomás, Santo Tomé, Santo Toribio*. El adxectivo *grande* anteposto pode apocoparse ou non: *unha grande cantidade de péxegos, era un gran home*.

B/ **Invariables:** *fácil, mole, persa, mellor, peor, menor, maior, pobre, común, feroz, fiel*, etc.

III/ Respecto á formación del femenino, os casos especiales que poderían presentar algún problema foron xa tratados no apartado 10.

in die nocte ante. Quis fuit cuius fuit a fimo? esta carta vna como eu me uiceoz de guda
mona vna aua abbe de o de sancta oia de uilla noua doscos, do couento de se
misimo lura pna bade eu o de uo por aua en cada mona por ppo Jam
vna luy pugo conon a fabe. luy luy se H. ppo Jam, aua te pugo do
q pgo me outoysu por fe parada, se moys val doo por do, por mna al ma
dameus pica, de qre dia on de qre pira paba domos pda, seia meruda es
naouso, no do moysto. se alre demyna pte uida a sea q epi uego, q esta drago.
vaca aia amalligo de do, a mna, q iudis eno misse mu rasta por pens, a a
uoz del rey poyta se mo, dolre a omos pto a bades a carta ualla a qre se
fayta a carta en eyjo. Eya demill, C. C. vna. 22. q nate fayta q pado es
Capella, en saliga. qre qre qre fouedo. dicit poyta teate asty as. teate
moyas p ptena. foyto luy poyta q p. fillo de poy p3 de naua. poyta poyta do
poyto. mna poyta es. luy poyta es. poyta uuniz de poyta es. poyta
poyta poyta de gadamona es. poyta poyta

Documento del século XIII procedente del Mosteiro de Vilanova de Ozcos. Pergamiño conservado no Archivo Histórico Nacional de Madrid.

14. COMPARATIVOS E SUPERLATIVOS

Morfoloxicamente non hai vacilación agá nos adxectivos comparativos sintéticos de *bon*, *malo*, *grande* e *pequeno*, que son, respectivamente, *mellor*, *peor*, *maior* e *menor*.

Pral superlativo temos dúas posibilidades:

A/ El superlativo chamado relativo pode ter unha marca positiva ou negativa e fórmase antepoñendo *el máis* ou *el menos* e pospoñendo a preposición *de*: *é el máis grande de todos*, *son as máis grandes de todas*, *é el máis cativo dos nenos*; *é a menos guapa das rapazas*.

B/ El superlativo absoluto pódese formar de dúas maneiras:

a/ Coel adverbio *mui* (*moi*), ou outro equivalente: *eran mui altos*, *era ben boa*.

b/ Coel sufixo *-ísimo/-ísima*: *eran altísimos*, *Virxe santísima*.

Na fala xúntanse moitas veces el sufixo e el adverbio pra formar el superlativo: *era mui grandísimo*.

15. EL ARTIGO

Temos que ter en conta que na maior parte del galego de Asturias el masculino singular del artigo determinado non é idéntico al resto del galego común pois a forma máis característica é *el*.

15.1. Determinado

Presenta na nosa lingua as formas seguintes:

Masculino		
	Forma libre	Forma soldada
Singular	<i>el, o</i>	<i>lo</i>
Plural	<i>os</i>	<i>los</i>

Feminino		
	Forma libre	Forma soldada
Singular	<i>a</i>	<i>la</i>
Plural	<i>as</i>	<i>las</i>

Neutro	
Singular	<i>el, lo</i>

A primitiva forma del artigo foi *lo*. Deste xeito, en posición postvocálica resultou a forma reducida *l* (*era'l meu*), de onde resulta a forma reforzada *el* (*el noso, el monte*). En posición postconsonántica a forma *-lo* mantévese e asimilou regresivamente el *-s* e el *-r* precedentes: *pagar lo censo* > *paga-lo censo*, *trouxemos lo neno* > *trouxémo-lo neno*, *por lo* > *polo*, *todos los* > *tódolos*. Despois da preposición *en* a asimilación foi progresiva: *en lo* > *enno* > *no* : *en lo monte* > *enno monte* > *no monte*. En casos como *el Rei* e *el Señor* el artigo pode derivar del primeiro elemento del demostrativo latino ILLE.

Debemos fer notar que na maior parte del dominio lingüístico del galego a forma masculina singular é *o*, que tamén se rexistra en falas de Asturias mui próximas á Galicia administrativa.

As preposicións *a*, *con*, *de*, *en*, *por* e *pra* coel artigo determinado dan os seguintes resultados:

	EL, O	A	OS	AS
A	<i>al, o</i>	<i>á</i>	<i>aos, ós</i>	<i>ás</i>
CON	<i>coel, co</i>	<i>coa</i>	<i>cos</i>	<i>coas</i>
DE	<i>del, do</i>	<i>da</i>	<i>dos</i>	<i>das</i>
EN	<i>no</i>	<i>na</i>	<i>nos</i>	<i>nas</i>
POR	<i>polo</i>	<i>pola</i>	<i>polos</i>	<i>polas</i>
PRA	<i>pral, pró</i>	<i>prá</i>	<i>praos, prós</i>	<i>prás</i>

Na terra onde se dá a palatalización del *-LL-* *intervocalico* (vexase apartado 1.) el resultado *por + artigo* é *pollo, polla, pollos, pollas*.

El encontro da preposición *con* e el artigo *a* resólvese na fala en *coa* e *ca*. Aconsellamos como normativa *coa* e non *ca* porque estando as dúas formas máis ou menos vivas na fala de hoxe, alternando nun mesmo lugar e aínda nun mesmo falante, a forma tal e arcaica é *coa*.

Estando viva na Nosa Terra a forma da preposición *pra* (*para*) temos *por forza que normalizar el sou encontro cos artigos como xa vimos máis enriba: pral, pró, prá, praos, prós, prás*. Non debemos esquecer que na escrita del galego común esta preposición é *para*.

15.2. Indeterminado

	Masculino	Feminino
Singular	<i>un</i>	<i>unha, úa</i>
Plural	<i>us, uns</i>	<i>unhas, úas</i>

As preposiciois *con*, *de* e *en* dan coel artigo indeterminado os seguintes resultados:

	UN	UNHA, ÚA	US, UNS	UNHAS, ÚAS
CON	<i>cun</i>	<i>cunha, cúa</i>	<i>cus, cuns</i>	<i>cunhas, cúas</i>
DE	<i>dun</i>	<i>dunha, dúa</i>	<i>dus, duns</i>	<i>dunhas, dúas</i>
EN	<i>nun</i>	<i>nunha, núa</i>	<i>nus, nuns</i>	<i>nunhas, núas</i>

Recomendamos escribir sempre *unha*, coas correspondentes contracciois, por presentar unha ortografía válida prás dúas variantes orales vivas en Asturias.

16. PRONOMES PERSOALES (PERSOAIS)

El paradigma dos persoales establécese como segue:

16.1. Serie tónica

NUMERO	PERSOA E XENERO		SUXEITO	FORMAS OBLICUAS	
				LIBRES	LIGADAS
S I G U L A R	1ª		<i>eu</i>	<i>min</i>	<i>comigo</i>
	2ª		<i>tu</i>	<i>ti</i>	<i>contigo</i>
		F. cortés	<i>vostede</i>		
	3ª		<i>él</i> <i>ela</i>		
P L U R A L	1ª		<i>nosoutros, nós</i> <i>nosoutras</i>		
	2ª		<i>vosoutros, vós</i> <i>vosoutras</i>		
		F. cortés	<i>vostedes</i>		
	3ª		<i>elos, eles</i> <i>elas</i>		

A terceira persoa ten ademais as formas reflexivas específicas: *si*, *consigo*.

No galego de Asturias (como nunha gran parte das provincias de Lugo e de Ourense e no galego del Bierzo e das Portelas de Zamora) a forma de suxeito prá segunda persoa de singular é *tu*. En galego común utilízase *ti* como suxeito, que é a forma del bloque occidental.

As formas de cortesía son *vostede* e *vostedes* (e non **vosté* nin **usté*), con verbo en terceira persoa de singular ou plural respectivamente.

Na primeira e segunda persoas de plural utilízanse como formas marcadas, polo tanto válidas en tódolos contextos, *nós* e *vós*. As formas características de todo el galego de Asturias (vivas tamén en moitas comarcas de Galicia) son *nosoutros* e *vosoutros*; *nós* e *vós* úsanse normalmente como formas tónicas precedidas de preposición.

No plural da terceira persoa é propia de Asturias a forma arcaica *elos*, fronte al galego común *eles*.

As preposicións *de* e *en* contraen coel pronome persoal de terceira persoa como segue:

	ÉL	ELA	ELOS, ELES	ELAS
DE	<i>dél</i>	<i>dela</i>	<i>delos, deles</i>	<i>delas</i>
EN	<i>nel</i>	<i>nela</i>	<i>nelos, neles</i>	<i>nelas</i>

Recomendamos non utilizar na escrita as contraccións que se poden producir na fala con outras preposicións. Escribiremos *a él*, *ante ela*, *con elos*, *con ela*, etc.

Sen embargo é correcto utilizar na escrita a contracción *coel* condo *el* é artigo.

16.2 Serie átona

NÚMERO	PERSOA E XÉNERO		NON REFLEXIVO		REFLEXIVO	
			DATIVO	ACUSATIVO		
S I G U L A R	1ª		<i>me</i>			
	2ª		<i>che</i>	<i>te</i>		
	3ª	masculino	<i>lle</i>	<i>lo, o</i>	<i>se</i>	
		feminino		<i>la, a</i>		
P L U R A L	1ª		<i>nos</i>			
	2ª		<i>vos</i>			
	3ª	masculino	<i>lles</i>	<i>los, os</i>	<i>se</i>	
		feminino		<i>las, as</i>		

A forma xeral prá terceira persoa da serie átona dos pronomes é *lo, la, los, las* en case tódolos concellos e en case tódolos contextos: *non lo quero, quero que la vexas, traelos, cantábalas*.

Nas falas máis próximas á comunidade autonómica galega aparecen as formas do galego común, e válidas tamén pral galego de Asturias: *non o quero, quero que a vexas, tráeos, cantábaas*.

A concorrencia dos pronomes en dativo coel acusativo de terceira persoa resolveuse como segue:

	O/LO	A/LA	OS/LOS	AS/LAS
ME	<i>mo</i>	<i>ma</i>	<i>mos</i>	<i>mas</i>
CHE	<i>cho</i>	<i>cha</i>	<i>chos</i>	<i>chas</i>
LLE	<i>llo</i>	<i>lla</i>	<i>llos</i>	<i>llas</i>
NOS	<i>nolo</i>	<i>nola</i>	<i>nolos</i>	<i>nolas</i>
VOS	<i>volo</i>	<i>vola</i>	<i>volos</i>	<i>volas</i>
LLES	<i>llelo</i>	<i>llela</i>	<i>llelos</i>	<i>llelas</i>

17. POSESIVOS

El paradigma dos adxectivos e pronomes posesivos presenta na nosa lingua unha serie única:

PERSOA		SINGULAR		PLURAL	
		MASC	FEM.	MASC.	FEM.
S I N G U L A R	1ª	<i>meu</i>	<i>mía, miña</i>	<i>meus,</i>	<i>mías, miñas</i>
	2ª	<i>tou, teu</i>	<i>túa</i>	<i>tous, teus</i>	<i>túas</i>
	3ª	<i>sou, seu</i>	<i>súa</i>	<i>sous, seus</i>	<i>súas</i>
P L U R A L	1ª	<i>noso</i>	<i>nosa</i>	<i>nosos</i>	<i>nosas</i>
	2ª	<i>voso</i>	<i>vosa</i>	<i>vosos</i>	<i>vosas</i>
	3ª	<i>sou, seu</i>	<i>súa</i>	<i>sous, seus</i>	<i>súas</i>

As formas etimolóxicas *tou, tous, sou, sous*, tan características da Nosa Terra, tamen se conservan en falas da Galicia administrativa, aínda que raramente señan utilizadas na lingua literaria.

El posesivo esixe el uso del artigo agá condo vai con nomes de parentesco ou en vocativo: *el meu coche, a túa casa*.

As formas del masculino singular, tanto referidos a unha persoa (*meu, tou, sou*) como a varias (*noso, voso, sou*) pódense usar (e de feito hai zonas nas que se usan muito) precedidos de *de*, sen variación de xénero e número, pra significar propiedade en exclusiva ou calidade que se posúe por natureza: *temos tres prados de noso, os nenos de voso, ...*

18. DEMOSTRATIVOS

18.1. El paradigma dos adxectivos e pronomes demostrativos establécese como segue:

PROX.	NÚM.	MASCULINO	FEMININO	NEUTRO
I	S	<i>este</i>	<i>esta</i>	<i>esto</i>
	P	<i>estos, estes</i>	<i>estas</i>	
II	S	<i>ese</i>	<i>esa</i>	<i>eso</i>
	P	<i>esos, eses</i>	<i>esas</i>	
III	S	<i>aquel</i>	<i>aquela</i>	<i>aquelo</i>
	P	<i>aquelos, aqueles</i>	<i>aquelas</i>	

Características del galego de Asturias son as formas etimolóxicas *estos, esos, aqueles* fronte ás innovadoras *estes, eses, aqueles* del galego común.

18.2. As formas del demostrativo combínanse coel indefinido *outro*, dando lugar en cada caso á formación dunha palabra nova, xa que solo el segundo elemento admite morfemas de xénero e número:

PROX.	NÚM.	MASCULINO	FEMININO
I	S	<i>estoutro</i>	<i>estoutra</i>
	P	<i>estoutros</i>	<i>estoutras</i>
II	S	<i>esoutro</i>	<i>esoutra</i>
	P	<i>esoutros</i>	<i>esoutras</i>
III	S	<i>aqueloutro</i>	<i>aqueloutra</i>
	P	<i>aqueloutros</i>	<i>aqueloutras</i>

18.3. Mesmamente que coel pronome persoal, el demostrativo contrae coas preposiciois *de* e *en*: *deste, neste, destoutro, nesoutra, daquelo, naquela, daqueloutros*, etc.

19. RELATIVOS, INTERROGATIVOS E EXCLAMATIVOS.

Pral relativo e interrogativo ou exclamativo temos cuatro formas:

- dúas que non tein variación de xénero nin de número: *que* e *quen*;
- outra que admite morfema de plural: *cual*, *cuales* (é tamén válido *cal* e *cales*, conforme dicen nos concellos da ribeira del Eo e no galego común);
- e outra que admite morfemas de xénero e número: *conto*, *conta*, *contos*, *contas* (tamén *canto*, *canta*, *cantos*, *cantas*).

Hoxe na nosa fala, nin no resto del galego, non existe unha forma de relativo equivalente á castelá *cuyo* e á portuguesa *cujo*. A lingua medieval tía a forma *cujo*, que de existir actualmente sería *cuxo* e non **cuio*, castelanismo graficamente disfrazado. A perda deste relativo é paralela á producida noutras linguas románicas e á que se deu dentro del propio galego con outros pronomes (*en*, *i*). El seu significado pasou a expresarse por medio de recursos de carácter posesivo xa existentes no idioma.

20. INDEFINIDOS E IDENTIFICADORES

Hai unha serie de formas invariables e outra de formas variables.

20.1. Formas invariables

Está composta polos seguintes membros: *daquén, alguén, ninguén, algo, daqué, nada, cada, calquera, calquera, cadaquén, quenquera, menos, máis e demais.*

20.2. Formas variables

Son as seguintes:

un, úa, unha, us, uns, úas, unhas

algún, algúa, algunha, algús, algúns, algúas, algunhas, delos, delas

ningún, ningúa, ningunha, ningús, ningúns, ningúas, ningunhas

todo, toda, todos, todas

outro, outra, outros, outras

certo, certa, certos, certas

muito, muita, muitos, muitas

moito, moita, moitos, moitas

pouco, pouca, poucos, poucas

varios, varias

ambos, ambas

entrambos, entrambas

mesmo, mesma, mesmos, mesmas

propio, propia, propios, propias

tal, tales

tanto, tanta, tantos, tantas

abondo, abonda, abondos, abondas

bastante, bastantes

demasiado, demasiada, demasiados, demasiadas.

Os indefinidos *algún* e *outro*, cos seus femininos e plurales, contraen coas preposicións *en* e *de*: *nalgún, nalgunha, nalgúa...; dalgún, dalgunha, dalgúa...; noutro, noutra...; doutro, doutra...*

21. NUMERALES (NUMERAIS)

21.1 Cardinales (cardinais)

<i>un, úa, unha</i>	<i>vintedous</i>
<i>dous, dúas</i>	<i>vintedúas</i>
<i>tres</i>	<i>trinta</i>
<i>cuatro, catro</i>	<i>cuarenta, corenta</i>
<i>cinco,</i>	<i>cincuenta</i>
<i>seis</i>	<i>sesenta</i>
<i>sete</i>	<i>setenta</i>
<i>oito</i>	<i>oitenta</i>
<i>nove</i>	<i>noventa</i>
<i>dez</i>	<i>cen</i>
<i>once</i>	<i>douscentos, duascentas</i>
<i>doce</i>	<i>trescentos, trescentas</i>
<i>trece</i>	<i>cuatrocentos, cuatrocentas</i>
<i>catorce</i>	<i>catrocentos, catrocentas,</i>
<i>quince</i>	<i>cincocentos, cincocentas</i>
<i>dezaseis</i>	<i>seiscentos, seiscentas</i>
<i>dezasete</i>	<i>setecentos, setecentas</i>
<i>dezaoito</i>	<i>oitocentos, oitocentas</i>
<i>dezanove</i>	<i>novacentos, novecentas</i>
<i>vinte</i>	<i>mil</i>
<i>vinteún,</i>	<i>millón</i>
<i>vinteúa, vinteunha</i>	

Entre as variantes *dezaseis* e *dazaseis*, *dezasete* e *dazasete*, etc., as dúas con muita presenza na fala, escolleuse as primeiras por manteren claramente a vinculación con *dez*. Con respecto al *a* da segunda sílaba, é mester dicir que non se trata, como puidera pensarse, dunha alteración fonética del *e* copulativo senón dun resto da conxunción latina AC.

As formas *sasenta* e *satenta*, de ampla representación na lingua falada, aparecen xa documentadas na época medieval. A escolla como normativas das variantes *sesenta* e *setenta*, máis próximas das etimolóxicas, débese a que se vinculan claramente a *seis* e *sete*.

21.2. Ordinales (ordinais)

primeiro

segundo

terceiro

cuarto

quinto

sexto

sétimo

oitavo

noveno

décimo

décimo primeiro, undécimo

décimo segundo, duodécimo

décimo terceiro

décimo cuarto

décimo quinto

décimo sexto

décimo sétimo

décimo oitavo

décimo noveno

vixésimo

vixésimo primeiro

trixésimo

cuadraxésimo

quincuaxésimo

sesaxésimo

septuaxésimo

octoxésimo

nonaxésimo

centésimo

milésimo

millonésimo

Todos eles admiten morfemas de xénero e número, que nas formas compostas solo se unen al último elemento (*décimo primeira*).

21.3. Multiplicativos

dobre, coa variante duplo, dupla
triple; triplo, tripla
cuádruple; cuádruplo, cuádrupla
quíntuplo, quintupla
séxtuplo, séxtupla
décuplo, décupla

Os outros multiplicativos fórmanse mediante el cardinal correspondente seguido da palabra veces.

21.4. Partitivos

medio, media; metade
tercio, tercia
cuarto, cuarta
quinto, quinta
sexto, sexta
sétimo, sétima
oitavo, oitava
noveno, novena
décimo, décima
onceavo, onceava
doceavo, doceava
etc.

A palabra *medio*, cualquera que seña a función que desempeñe (*substantivo, adxectivo ou adverbio*) non ten en galego moderno ningunha variante concorrente. Nos documentos antigos á parte de *meogo* ou *meiogo* "lugar medio ou central dun espacio" (*eno meogo da igrexa*) rexístranse as formas populares *meo* e *meio*, que tían principalmente valor numeral.

Tamén se rexistra, xa desde mediados del século XIII, el cultismo *médeo*, *medio*, perfectamente intercambiable con *meo*, *meio*.

A forma culta acabou triunfando de maneira definitiva, polo cual debe ser consagrada como normativa. Consecuentemente, tamén os antigos *meao*, *mear*, *meados*, etc. foron substituídos por *mediano*, *mediar*, *mediados*, etc., que nunca tiveron forma popular previa.

22. EL VERBO

22.1. Paradigmas regulares

I Conjugación
ANDAR

II Conjugación
COLLER

III Conjugación
PARTIR

INDICATIVO

PRESENTE

ando	collo	parto
andas	colles	partes
anda	colle	parte
andamos	collemos	partimos
andades	colledes	partides
andan	collen	parten

PRETÉRITO IMPERFECTO

andaba	collía	partía
andabas	collías	partías
andaba	collía	partía
andábamos	collíamos	partíamos
andábades	collíades	partíades
andaban	collían	partían

PRETÉRITO PERFECTO

andei	collín	partín
andache	colliche	partiche
andou	colleu	partiu
andamos	collemos	partimos
andastes	collestes	partistes
andaron	colleron	partiron

PRETÉRITO PLUSCUAMPERFECTO

andara	collera	partira
andaras	colleras	partiras
andara	collera	partira
andáramos	colléramos	partíramos
andárades	collérades	partírades
andaran	colleran	partiran

FUTURO

andarei	collerei	partirei
andarás	collerás	partirás
andaré	colleré	partiré
andaremos	colleremos	partiremos
andaredes	colleredes	partiredes
andarán	collerán	partirán

FUTURO DEL PRETÉRITO

andaría	collería	partiría
andarías	collerías	partirías
andaría	collería	partiría
andaríamos	colleríamos	partiríamos
andaríades	colleríades	partiríades
andarían	collerían	partirían

SUBXUNTIVO

PRESENTE

ande	colla	parta
andes	collas	partas
ande	colla	parta
andemos	collamos	partamos
andedes	collades	partades
anden	collan	partan

IMPERFECTO

andase	collese	partise
andases	colleses	partises
andase	collese	partise
andásemos	collésemos	partísemos
andásedes	collésedes	partísedes
andasen	collesen	partisen

FUTURO

andar	coller	partir
andares	colleres	partires
andar	coller	partir
andarmos	collermos	partirmos
andardes	collerdes	partirdes
andaren	colleren	partiren

IMPERATIVO

anda	colle	parte
andade	collede	partide

FORMAS NOMINALES (NOMINAIS)

INFINITIVO CONXUGADO

andar	coller	partir
andares	colleres	partires
andar	coller	partir
andarmos	collermos	partirmos
andardes	collerdes	partirdes
andaren	colleren	partiren

XERUNDIO

andando

collendo

partindo

PARTICPIO

andado

collido

partido

No galego común as formas *andabamos, -ades, andariamos, -ades, andamos, -ades, andasemos, -edes* son graves, coa acentuación no sufixo modal temporal. En Asturias, al igual que noutras áreas del galego, el acento desprazouse á vocal temática nesas persoas del plural.

Futuro de subxuntivo. É un tempo desaparecido da fala viva. Hoxe mantense fosilizado en refrais e fórmulas. Esporadicamente pode ser usado en determinado tipo de rexistros lingüísticos; esa é a razón que nos obriga a incluílo no paradigma dos tempos. É mester non esquecer que al se tratar dun tempo que carece de soporte na fala viva, el sou valor dentro del sistema dos tempos ten que ser aprendido na gramática; doutra maneira, pódese utilizar de forma ultracorrecata.

22.1.2. Aínda que é mui común a terminación *-ais, eis* no canto de *-ades, edes*, por coherencia cos imperativos (*ade, -ede, -ide*) e coas acabadas en *-ides* dos verbos da terceira, propoínse como normativamente válidas as formas arcaicas en *-de, -des*.

22.1.3. A primeira e segunda persoa de plural do infinitivo conxugado poden tamén ser: *andáremos, andáredes; colléremos, colléredes; partíremos, partíredes*.

22.2.- Particularidades dalgús verbos regulares;

22.2.1.- Os verbos que tein *u* como vocal final del lexema no infinitivo (*discutir, fuxir, muxir, ruxir...*) poden presentar dúas posibilidades de conxugación:

a/ Hai verbos en *-u..ir* (*discutir...*) que son completamente regulares e seguen el modelo de *partir* (a maioría delos de procedencia culta): *excluír, incluír, curtir, deducir, rustir, zurzir* e multos máis.

b/ Hai outro grupo de verbos en *-u..ir* (del tipo *fuxir*), menos numeroso, que presenta unha alternancia tradicional *u/o[ǔ]*: no presente de indicativo.

subo	subimos
sobes[ǔ]	subides
sob[ǔ]	soben[ǔ]

Conxúganse como *subir* os verbos seguintes: *bulir, rebulir, cubrir e derivados, cumprir, cuspir, durmir, fundir, fuxir, lucir e derivados, mulir, muxir, pulir, pruír, ruxir, subir, sufrir, sumir, tusir, urdir, xunguir, xurdir*.

22.2.2.- Os verbos que tein e como vocal final no lexema (*servir, advertir, etc.*) poden presentar dous tipos de alternancia:

a/ Hai un grupo que troca el e en *i* nas formas rizotónicas del presente de indicativo e de imperativo e, ademais, en todo el presente de subxuntivo:

PRES. IND.	PRES. SUBX.	IMPERATIVO
advirto	advirta	advirte
advirtes	advirtas	
advirte	advirta	
advertimos	advirtamos	advertide
advertides	advirtades	
advirten	advirtan	

Conxúganse deste xeito: *adherir, advertir, divertir; agredir, transgredir; conferir, diferir, inferir, preferir, referir, transferir; competir, repetir; concernir, discernir; espir; dixerir, inxerir, suxerir; medir; pedir e derivados; vestir, investir, revestir*.

b/ Outro grupo presenta alternancia *i/e[é]* no presente de indicativo nas formas rizotónicas:

sirvo	servimos
serve[é]	servides
serve[é]	serven[é]

Conxúganse como *servir* os verbos seguintes: *ferir, mentir, seguir* e os seus compostos.

Dos verbos *mentir* e *sentir* son tamén admisibles as formas *mintes, minte, minten; sintes, sinte, sinten*.

22.2.3.- Os verbos en *-ecer*, *-ucir* son regulares

OBEDECER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
obedezo obedeces obedece obedecemos obedecedes obedecen	obedecía obedecías obedecía obedecíamos obedecíades obedecían	obedecín obedeciche obedeceu obedecemos obedecestes obedeceron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
obedecera obedeceras obedecera obedecéramos obedecérades obedeceran	obedecerei obedecerás obedecerá obedeceremos obedeceredes obedecerán	obedecería obedecerías obedecería obedeceríamos obedeceríades obedecerían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
obedeza obedezas obedeza obedezamos obedezades obedezan	obedecese obedeceses obedecese obedecésemos obedecésedes obedecesen	obedecer obedeceres obedecer obedeceremos obedecerdes obedeceren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO obedecer XERUNDIO obedecendo PARTICIPIO obedecido
obedece obedecede	obedecer obedeceres obedecer obedeceremos obedecerdes obedeceren	

TRADUCIR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
traduzo traduces traduce traducimos traducides traducen	traducia traducias traducia traduciamos traduciades traducian	traducin traduciche traduciu traducimos traducistes traduciron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
traducira traduciras traducira traduciramos traducirades traduciran	traducirei traducirás traducirá traduciremos traduciredes traducirán	traduciría traducirías traduciría traduciríamos traduciriades traducirían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
traduza traduzas traduza traduzamos traduzades traduzan	traducise traducises traducise traducisemos traducisedes traducisen	traducir traducires traducir traducirmos traducirdes traduciren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO traducir XERUNDIO traducindo PARTICPIO traducido
traduce traducide	traducir traducires traducir traducirmos traducirdes traduciren	

Formas como **obedezco*, **obedezca*, **traduxen*, **conduxen*, **reduxen*, **produxer* deben evitarse por ser interferencias del español no galego.

22.2.4. Os verbos en *-uir*, son regulares

INCLUÍR

PRES. IND.	PRES. SUBX.	IMPERATIVO
inclúo inclúes inclúe incluímos incluídes inclúen	inclúa inclúas inclúa incluamos incluades inclúan	inclúe incluíde

Hai que evitar formas como **incluío*, **inclúes*, **inclúia*, etc. pois son formas del español con grafía galega.

22.2.5. Productividade da segunda e terceira conxugacións.

Manteíñense como verbos da segunda *encher*, *erguer*, *fender*, *ferver*, *toller*, *xemer*, *bater*, *correr*, *romper*, *verquer* e tódolos seus derivados.

Pasaron á terceira *escribir*, *dicir* e derivados, *elixir*, *recibir* e *aducir*.

22.2.5. Os substantivos verbales en *-mento* conservan a vocal temática del infinitivo:

1ª conxugación:	<i>casar</i>	→	<i>casamento</i>
	<i>pagar</i>	→	<i>pagamento</i>
2ª conxugación:	<i>render</i>	→	<i>rendemento</i>
	<i>mover</i>	→	<i>movemento</i>
3ª conxugación:	<i>rexurdir</i>	→	<i>rexurdimento</i>
	<i>cumprir</i>	→	<i>cumprimento</i>

22.3. Paradigmas irregulares

22.3.1. CABER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
caibo cabes cabe cabemos cabedes caben	cabía cabías cabía cabíamos cabiades cabían	couben coubiche coubo coubemos coubestes couberon
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
coubera couberas coubera coubéramos coubérades couberan	caberei caberas cabera cabaremos caberedes cabarán	cabería caberías cabería caberíamos caberíades caberían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
caiba caibas caiba caibamos caibades caiban	coubese coubeses coubese coubésemos coubésedes coubesen	couber couberes couber coubermos couberdes couberen
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO XERUNDIO PARTICIPIO
cabe cabede	caber caberes caber cabermos cabervedes caberen	caber cabendo cabido

Na segunda persoa del perfecto de indicativo el galego de Asturias conserva a vocal temática *i* (*coubiche, diche, dixiche, fixiche, houbiche, viche, etc.*), mentres que no resto del territorio lingüístico galego a vocal temática é un *e* aberto (*coubeches, deches, dixeches, fixeches, houbeches, viñeches, etc.*). Nalgús verbos irregulares nesta persoa el radical pode ser el del tema de presente, como se aprecia en formas como *cabiche, diciche, faciche* ou *faiche, sabiche, etc.*

Nas persoas de plural del pretérito perfecto das tres conjugacións, e nos outros tempos del tema de perfecto, a vocal temática é sempre un *e* aberto, coma nas demais falas galegas: *coubemos, dixemos; coubera, dixera; coubese, dixese...* Nos verbos regulares en *-er*, a vocal temática *e* é aberta no galego de Asturias (*collemos, collestes, colleron, collera...*), mentres que no galego non asturiano ten timbre pechado.

22.3.2. CAER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
caio caes cae caemos caedes caen	caía caías caia caíamos caíades caían	caín caiche caeu caemos caestes caeron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
caera caeras caera caéramos caérades caeran	caerei caerás caerá caeremos caeredes caerán	caeria caerías caería caeríamos caeríades caerían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
caia caias caia caíamos caíades caían	caese caeses caese caésemos caésedes caesen	caer caeres caer caermos caerdes caeren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO caer XERUNDIO caendo PARTICIPIO caido
cae caede	caer caeres caer caermos caerdes caeren	

22.3.3. DAR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
dou dás dá damos dades dan	daba dabas daba dábamos dábades daban	din, dei diche deu demos destes deron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
dera deras dera déramos dérades deran	darei daras dará daremos daredes darán	daría darías daría daríamos dariades darian
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
día días día diamos diades dian	dese deses dese désemos désedes desen	der deres der dermos derdes deren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO dar XERUNDIO dando PARTICIPIO dado
dá dade	dar dares dar darmos dardes daren	

El presente de subxuntivo tamén admite as formas: *dea, deas, dea, deamos, deades, dean.*

22.3.4. DICIR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
digo dices dice dicimos dicides dicen	dicia dicias dicia dicíamos diciades dician	dixen dixiche dixo dixemos dixestes dixeron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
dixera dixeras dixera dixéramos dixérades dixeran	direi dirás dirá diremos diredes dirán	diría dirías diría diríamos diríades dirían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
diga digas diga digamos digades digan	dixese dixeses dixese dixésemos dixésedes dixesen	dixer dixeres dixer dixeremos dixerdes dixerén
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO dicir XERUNDIO dicindo PARTICIPIO dito
di dicide	dicir dicires dicir dicirmos dicirdes diciren	

No galego común utilízanse as variantes innovadoras *dis*, *di*, *din* no presente de indicativo

22.3.5. ESTAR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
estou estás está estamos estades están	estaba estabas estaba estábamos estábades estaban	esteven esteviche estevo estevemos estevestes esteveron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
estevera esteveras estevera estevéramos estevérades esteveran	estarei estarás estará estaremos estaredes estarán	estaría estarías estaría estaríamos estariades estarían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
estea esteas estea esteamos esteades estean	estevese esteveses estevese estevésemos estevésedes estevesen	estever esteveres estever estevermos esteverdes esteveren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO estar XERUNDIO estando PARTICIPIO estado
está estade	estar estares estar estarnos estardes estaren	

Este verbo presenta tanto na Asturias de fala galega como en zonas de Galicia a variante oral *tar*; pero coidamos que debe manterse a forma plena na lingua escrita.

No canto del radical *estev-* (*esteven, estevera, estevera*) pode usarse el radical *estiv-* del galego común. As formas con *u* (*estuvén, estuvera...*) deben evitarse por presentaren interferencias coel español.

22.3.6. FER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
fago fais fai femos fedes fain	fia fias fia fiamos fiades fian	fixen fixiche fixo fixemos fixestes fixeron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
fixera fixeras fixera fixéramos fixérades fixeran	farei farás fará faremos faredes farán	faria farias faria fariamos fariades farian
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
faga fagas faga fagamos fagades fagan	fixese fixeses fixese fixésemos fixésedes fixesen	fixer fixeres fixer fixeremos fixerdes fixeren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO fer XERUNDIO tendo PARTICPIO feito
fai fede	fer feres fer fermos ferdes feren	

No galego de Asturias tamén se rexistra *faer* (*fago, fais, fai, faemos, faía*, etc.) e *facer* (*fago, fais fai, facemos, facía*, etc.)

Conxúganse deste xeito tódolos derivados de *fer* (e as súas variantes *faer* e *facer*): *afer, desfer, refer*, etc.

22.3.7. HABER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
hei has hai, ha habemos habedes han	habia habias habia habíamos habíades habían	houben houbiche houbo houbemos houbestes houberon
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
houbera houberas houbera houbéramos houbérades houberan	haberei haberás haberá haberemos haberedes haberán	habería haberías habería haberíamos haberiades haberían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
haxa haxas haxa haxamos haxades haxan	houbese houbeses houbese houbésemos houbésedes houbesen	houber houberes houber houbermos houberdes houberen
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO haber XERUNDIO habendo PARTICPIO habido
----- -----	haber haberes haber habermos haberdes haberen	

22.3.8. IR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
vou vas vai, vei imos ides van	iba ibas iba ibamos ibades iban	fun fuche foi fomos fostes foron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
fora foras fora fóramos fórades foran	irei irás irá iremos iredes irán	iria irías iría iríamos iriades irian
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
vaia vaias vaia vaiamos vaiades vaian	fose foses fose fosemos fósedes fosen	for fores for formos fordes foren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO ir XERUNDIO indo PARTICIPIO ido
vai, vei vamos ide	ir ires ir irmos irdes iren	

El radical *fo-* das formas *fomos, fostes, foron, fora, fose*, etc. ten un o aberto xeneralidade dos nosos concellos, fronte al radical *fo-* con o pechado del galego común. de Ibias rexístrase tamén el radical coa vocal pechada.

22.3.9. LER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
leo les le lemos ledes len	lía lías lía líamos líades lian	lin liche leu lemos lestes leron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
lera leras lera léramos lérades leran	lerei lerás lerá leremos leredes lerán	lería lerías lería leríamos leriades lerían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
lea leas lea leamos leades lean	lese leses lese lésemos lésedes lesen	ler leres ler lermos lerdes leren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO ler XERUNDIO lendo PARTICIPIO lido
le lede	ler leres ler lermos lerdes leren	

Os verbos en *-er* (< *-eer*) como *ler*, *crer* (e compostos) son regulares. A irregularidade está nalgú encontros vocálicos que na fala e na escrita, desde época antiga, resolvéron en contraccions.

22.3.10. OUGUIR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
uzco oes oe ouguimos ouguides oen	ouguía ouguías ouguía ouguíamos ouguíades ouguían	ouguín ouguiche ouguiu ouguimos ouguistes ouguiron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
ouguira ouguiras ouguira ouguíramos ouguírades ouguiran	ouguirei ouguirás ouguirá ouguiremos ouguiredes ouguirán	ouguiría ouguirías ouguiría ouguiríamos ouguiríades ouguirían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
uzca uzcas uzca uzcamos uzcades uzcan	ouguise ouguises ouguise ouguísemos ouguisedes ouguisen	ouguir ouguires ouguir ouguirmos ouguides ouguiren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
ouguir ouguide	ouguir ouguires ouguir ouguirmos ouguides ouguiren	ouguir XERUNDIO ouguindo PARTICIPIO ouguido

Nas normas oficiais do galego común propónse *oír, oio, oímos, oía, oíra*, etc., formas plenamente galegas e maioritarias xeograficamente..

22.3.11. PODER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
podo podes podo podemos podedes poden	podía podías podia podíamos podíades podian	puiden puidiche puido puidemos puidestes puideron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
puidera puideras puidera puidéramos puidérades puideran	poderei poderas podera poderemos poderedes poderan	podería poderías podería poderíamos poderíades poderían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
poida poidas poida poidamos poidades poidan	puidese puideses puidese puidésemos puidésedes puidesen	puiden puideres puiden puidermos puidertes puideren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO poder XERUNDIO podendo PARTICIPIO podido
pode podede	poder poderes poder podermos poderdes poderen	

22.3.12. POÑER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
poño pois pon poñemos poñedes poín	poñía poñías poña poñíamos poñíades poñían	puxen puxiche puxo puxemos puxestes puxeron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
puxera puxeras puxera puxéramos puxérades puxeran	poñerei poñerás poñerá poñeremos poñeredes poñerán	poñería poñerías poñería poñeríamos poñeríades poñerían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
poña poñas poña poñamos poñades poñan	puxese puxeses puxese puxesemos puxésedes puxesen	puxer puxeres puxer puxermos puxerdes puxeren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
pon poñede	poñer poñeres poñer poñermos poñerdes poñeren	poñer XERUNDIO poñendo PARTICIPIO posto

Ademais de *poñer* no galego de Asturias tamén se rexistra *poer* (*poemos, poedes, etc.; poía, poías, etc.; poerei, poería, etc.; poede; poendo*)

22.3.13. QUERER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
quero quieres quiere queremos queredes quieren	quería querías queria queríamos queriades querían	quixen quixiche quixo quixemos quixestes quixeron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
quixera quixeras quixera quixéramos quixérades quixeran	quererei quererás quererá quereremos quereredes quererán	querería quererías querería quereríamos quereriades quererían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
quira quiras quira quiramos quirades quiran	quixese quixeses quixese quixésemos quixésedes quixesen	quixer quixeres quixer quixeremos quixerdes quixeren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
quere queredede	querer quereres querer quereremos quererdes quereren	querer XERUNDIO querendo PARTICIPIO querido

El presente de subjuntivo admite tamén el paradigma *queira, queiras, queira, queiramos, queirades, queiran* e *quera, queras, quera, etc.*

Os derivados cultos de *querer* (*adquirir, inquirir, requirir*) son inmotivados semanticamente; seguen, polo tanto, a lei xeral de incorporación de verbos cultos.

22.3.14. RIR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
río ris ri rimos rides rir	ría rías ría ríamos ríades rían	rir rir rir rir rir rir
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
riera rieras riera rieramos rierades rieran	riré rirás rirá riremos riredes rirán	riría rirías riría riríamos riríades rirían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
riera rieras riera rieramos rierades rieran	riera rieras riera rieramos rierades rieran	riera rieras riera rieramos rierades rieran
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
rir rir rir rir rir rir	rir rir rir rir rir rir	rir XERUNDIO rir PARTICIPIO rir

El verbo *rir* é regular. A irregularidade, como en *ler*, está nalgús encontros vocálicos que na fala e na escrita se resolveron en contraccions.

22.3.15. SABER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
sei sabes sabe sabemos sabedes saben	sabia sabías sabía sabíamos sabíades sabían	souben soubiche soubo soubemos soubestes souberon
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
soubera souberas soubera soubéramos soubérades souberan	saberei saberás saberá saberemos saberedes saberán	sabería saberías sabería saberíamos saberíades saberían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
saiba saibas saiba saibamos saibades saiban	soubese soubeses soubese soubésemos soubésedes soubesen	souber souberes souber soubemos soubertes souberen
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO saber XERUNDIO sabendo PARTICPIO sabido
sabe sabede	saber saberdes saber saberemos saberdes saberén	

22.3.16.A. SALIR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
salio sales sale salimos salides salen	salia salias salia salíamos saliades salían	salín saliche salíu salimos salistes saliron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
salira saliras salira saliramos salirades saliran	salirei saliras salira saliremos saliredes salirán	saliría salirías saliría saliríamos saliriades salirían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
salia salias salia salíamos saliades salían	salise salises salise salisemos salisedes salisen	salir salires salir salirmos salirdes saliren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
sale salide	salir salires salir salirmos salirdes saliren	salir XERUNDIO salindo PARTICIPIO salido

El futuro e el futuro de pretérito é *salirei*, *saliría*, etc. e non **saldrei*, **saldría*, etc., formas que hai que evitar por seren interferencias del español.

22.3.16.B. SAÍR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
saio saes sae saimos saides saen	saía saías saía saíamos saíades saian	sáin saíche saíu saímos saístes sairon
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
saíra saíras saíra saíramos saírades saíran	sairei sairás sairá sairemos sairedes sairán	sairia sairías sairía sairíamos sairiades sairian
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
saia saías saia saíamos saíades saian	saise saises saise saisemos saisedes saisen	sair saires sair sairmos sairdes sairén
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
sae saíde	sair saires sair sairmos sairdes sairén	sair XERUNDIO saindo PARTICPIO saído

22.3.17. SER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
son es é somos sodes son	era eras era éramos érades eran	fun fuche foi fomos fostes foron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
fora foras fora fóramos fórades foran	serei serás será seremos seredes serán	sería serías sería seríamos seríades serían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
seña señas seña señamos señades señan	fose foses fose fósemos fósedes fosen	for fordes for formos fordes foren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO ser XERUNDIO sendo PARTICIPIO sido
se sede	ser seres ser sermos serdes seren	

Na primeira persoa del presente de indicativo rexístranse tamén as variantes dialectales *seño* e *sou*.

No presente de subxuntivo rexístrase tamén el paradigma *sía, sías, sía, siamos, siades, sían*.

Para a vocal del radical *fo-* del tema de perfecto véxase o dito para *ir* (22.3.8)

El derivado *sobreser*, por tratarse dun verbo inmotivado semanticamente, é regular nos tempos e persoas en que non é defectivo.

22.3.18. TER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
teño ters ten temos tedes tein	tia tias tia tiamos tiades tian	teven teviche tevo tevemos tevestes teveron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
tevera teveras tevera tevéramos tevérades teveran	tereí teras tera teremos teredes terán	teria terias teria feríamos teríades terian
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
teña teñas teña teñamos teñades teñan	tevese teveses tevese tevesemos tevesedes tevesen	tever teveres tever tevermos teverdes teveren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
ten tede	ter teres ter termos terdes teren	ter XERUNDIO tendo PARTICIPIO tido

No galego común como nas falas dos concellos de Asturias máis preto de Galicia el imperfecto de indicativo ten el radical *tiñ-* (*tiña, tiñas, tiña, etc.*)

Os derivados *abster, ater, conter, deter, entreter, manter, reter* e *soster* conxúganse igual.

22.3.19. TRER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
traio traes trae tremos tredes traen	tria trias tria triamos triades trian	trouxen trouxiche trouxo trouxemos trouxeistes trouxeiron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
trouxeira trouxeiras trouxeira trouxeíramos trouxeírades trouxeiran	traerei traeras traerá traeremos traeredes traerán	traería traerías traería traeríamos traeríades traerían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
traia traias traia traíamos traíades traían	trouxeise trouxeises trouxeise trouxeísemos trouxeísedes trouxeísen	trouxeir trouxeíres trouxeir trouxeírmolos trouxeírdes trouxeir
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
trae trede	trer treres trer trermos treredes treren	trer XERUNDIO trende PARTICPIO trido

Tamén se rexistra *traer* como no galego común (*traemos, traedes; traía, traías, etc.; traerei, traería, etc.; traede, traendo*). E en falantes de máis idade, aínda que mui minoritariamente, pode ougirse el infinitivo *trouguer*. Non son correctas as formas **traigo, *traiga, etc.*

22.3.20. VALIR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
valio vales vale valimos valides valen	valia valias valia valiamos valiades valian	valin valiche valiu valimos valistes valiron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
valira valiras valira valiramos valirades valiran	valirei valirás valira valiremos valiredes valiran	valiria valirias valiria valiriamos valiriades valirian
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
valia valias valia valiamos valiades valian	valise valises valise valisemos valisedes valisen	valir valires valir valirmos valirdes valiren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
vale valede	valir valires valir valirmos valirdes valiren	valir XERUNDIO valindo PARTICIPIO valido

As formas innovadoras *valio* del presente de indicativo e *valia*, *valias*, etc. del presente de subjuntivo corresponden *vallo*, *valla*, *vallas*, etc. del galego común.

El futuro e el futuro del pretérito é *valirei*, *valiría*, etc. (galego común *valerei*, *valería*) e non **valdrei*, **valdría*, formas que é mellor evitar por seren interferencias del español.

As variantes de subjuntivo *valia*, *valias*, etc. (galego común *valla*, *vallas*...) tamén se rexistran noutras áreas de Galicia.

22.3.21. VER

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
vexo ves ve vemos vedes ven	via vias via viamos viades vian	vin viche viu vimos vistes viron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
vira viras vira viramos virades viran	verei veras vera veremos veredes veran	veria verias veria veriamos veriaades verian
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
vexa vexas vexa vexamos vexades vexan	vise vises vise visemos visedes visen	vir virdes vir virmos virdes viren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO
ve vede	ver veres ver vermos verdes veren	ver XERUNDIO vendo PARTICIOPIO visto

Conxúganse iguai os derivados motivados: *antever, entrever, prever, rever*. *Prover* conxúgase como *ver* no presente, imperfecto, futuros, presente de subxuntivo, imperativo e formas nominais. No perfecto e tempos afins tende a ferse regular.

22.3.22. VIR

INDICATIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	PERFECTO
veño veis ven vimos vides vein	via vias via viamos viades vian	vin viche veu vemos vestes veron
PLUSCUAMP.	FUTURO	FUTURO PRET.
vera veras vera veramos verades veran	virei virás vira viremos viredes virán	viria virias viria viríamos viria des virían
SUBXUNTIVO		
PRESENTE	IMPERFECTO	FUTURO
veña veñas veña veñamos veñades veñan	vese veses vese vêsemos vesedes vesen	ver veres ver vermos verdes veren
IMPERATIVO	FORMAS NOMINALES	
	INFIN. CONX.	INFINITIVO vir XERUNDIO vindo PARTICIPIO vido
ven vide	vir vires vir virmos virdes viren	

No galego común e nas falas de Asturias máis próximas a Galicia el imperfecto de indicativo ten radical *viñ-* : *viña, viñas*, etc.

No tema *ve-* das formas del perfecto a vocal temática é un e aberto, al igual no tema de perfecto dos verbos en *-er* e no dos irregulares (véxase 22.3.1.) . No galego común o radical é *viñ-* en *viñemos, viñestes, viñeron, viñera, viñese*, etc.

23.- ADVERBIOS E LOCUCIOIS ADVERBIALES.

23.1.- De lugar

aquí, eiquí, aquí, allí, eilí, alí

alá, acolá

acó, aló

arriba, enriba, derriba

abaxo, embaxo, debaxo

abaixo, embaixo, debaixo

delantre, diante, alantre, adiante

atrás, detrás

alredor, arredor, derredor, ó redor

algures

ningures

preto, cerca

lonxe

dentro

fóra

enfrente

onde

velaí, veleiquí

al lado, ó lado, a rente, a rentes

al pé, ó pé, a carón

a mao

a desmao, a descomao

23.2.- De tempo

trasantonte, el outro antonte

antonte

onte

hoi, hoxe

mañá

pasadomañá

pral outro día, el outro día
antano
hogano
hoi en día, hoxe en día
agora, arestora

antes, antias
despois
atrás, detrás
lougo, logo
axina, axiña

cerca, preto
de seguida, en seguida
de contado
de camín
al pouco, ó pouco
de alí a pouco, de eilí a pouco
de aquí a pouco, de eiquí a pouco

aínda, inda
de momento
xa
condo, cando
mentres, namentres, entrementres

sempre
decote
nunca
nunca máis
xamais, endexamais

cedo
tarde
a deshora
a destempo
a tempo
en tempo

a reo
seguido, de seguido
por veces, ás veces
de vez en condo, de condo en vez

de vez en cando, de cando en vez
de ralo en ralo
de raro en raro
de tempo en tempo
pouco a pouco, pouco e pouco
a cada pouco, de cada pouco
a miúdo
decote, a cotío, de cotío
a diario, de contino

23.3.- De cantidade e precisión

abondo
máis
menos
mui, moi
muchísimo, moito
pouco
a penas
tan
tanto
contado, cantado
medio
de menos
de máis
de sobra
de todo
a medias
malamente
cuase, cuasamente, case, casamente
por aí
lougo, logo
mesmo, mesmamente
talmente
xusto
solo

23.4.- De modo

a modo, a xeito

al xeito, ó xeito

de vagar

ás presas, á presa

a escape

a eito, a feito

de sotaque

de súpeto

de repente

de golpe

al cabo, ó cabo

al fin, á fin

case que

así

ben, mellor

mal, peor

a dereitas

a propósito, de propósito

de balde, en balde

23.5.- De afirmación

si

aboafé, abofé

tamén

de certo

así mesmo

23.6.- De negación

non

non xa

nin

sequera

tampouco

23.7.- De dúbida

quizais, quizabes

seica

acaso

se cuadra, se cadra

tal vez

al mellor, ó mellor

poida que

24.- PREPOSICIOIS E LOCUCIOIS PREPOSITIVAS

a

a forza de

á parte de

a poder de, a por de

a rente de, a rentes de

a son de, al son de, ó son de

a través de, por medio de, mediante

acerca de

ademais de, amais de

agá, agás

al pé de, ó pé de, a carón de

alredor de, arredor de, derredor de

ante, perante, por ante

antes de

ata

baxo, baxo de, debaxo de, embaxo de

baixo, baixo de, abaixo de

cara a

cerca de, preto de

cima de, encima de, encol de

co gallo de

con

conforme

contra

deica

delantre de, diante de

dentro de

desde, dende

despois de

durante

en

en conto a, en canto a

en favor de

en lugar de

en vez de

entre

excepto

fóra, fóra de
fronte a, enfronte a
lonxe de
menos
no conto de, no canto de
por
por causa de
por cousa de
por culpa de
por mor de
pra, para
quitando, quitado
respecto de
riba de, derriba de, enriba de
sacando, sacado
según, segundo
sen
senón
sinte
sobre, sobre de
tocante a
tras, tras de, atrás de, detrás de
xunto a, xunto de

25.- CONXUNCIOS E LOCUCIOIS CONXUNTIVAS

25.1.- Copulativas

e

mais, e mais, a mais

nin

A conxunción copulativa *e*, no galego de Asturias moderno, ten dúas realizacións fonéticas [ɛ] e [j]. A pesar de seren válidas estas variantes orais, propoñemos como única forma escrita *e* igual que se fai no galego común, onde a grafía única *e* representa esas dúas pronuncias. Tamén se rexistra no galego asturiano a conxunción *ia*.

25.2.- Disxuntivas e distributivas

ou

ou... ou

ora... ora

ben... ben

xa... xa

cual... cual, cal... cal

quer... quer

(que)... que

volta... volta

nin... nin

25.3.- Completivas

que

se

25.4.- Temporales (temporais)

condo, cando

mentras, entremensas, mentres, entremensas

(por) en conto, (por) en canto

en tanto, entre tanto, mentras tanto

non ben, aínda non ben

mal

a penas
así que
axina que, axiña que
de seguida que, de contado que, louno que
despois que, despois de que
desque, desde que, dende que
antes que, antes de que
ata que, deica que
sempre que
cada vez que
cando queira que, cando queira que

25.5.- De lugar

onde
ondequeira que
ondequera que

25.6.- Modales (modais)

(tal) cual, (tal) como
(tal) como, tal e como
(así) como
comoquera que
comoqueira que
ben como
mal como
como se, coma se
según, segundo
conforme
sen que

de modo que
de xeito que
de maneira que
de forma que

25.7.- Causales (causais)

porque

pois, pois que

que

como

xa que

posto que

dado que

visto que

por causa de que

por cousa de que

por mor de que

por culpa de que

25.8.- Finales (finais)

que

para que

a que

porque

a fin de que

en favor de que

25.9.- Adversativas

peró, pero, mais, aínda que, anque

non obstante

sen embargo, nembargante(s)

senón

con todo

así e todo, así a todo

por eso

e eso que

agora que, ora que

agora ben, ora ben

solo que

senón que

fóra de que
sacado de que, sacando de que
quitado de que, quitando de que
menos que, a menos que
agá que, agás que

25.10.- Condicionales (condicionais)

se
condo, cando
con tal de que, con tal que, con que
caso de que, en caso de que
sempre que
a pouco que
a nada que
a non ser que, a non ser se
a menos que
quitado que, quitando que, quitado se
sacado que, sacando que, sacando se...
salvo que, salvo se
senón que

25.11.- Concesivas

inda que, aínda que, anque
mesmo que
nin que
así
pese a que
a pesar de que
por pouco que, a pouco que
máis que, por máis que
por muito que, por moito que
ben que, mal que
por (+ adxectivo) que

25.12 Causativas

(así) que

(así) pois

(así) que

lougo, logo

conque

por tanto, polo tanto

xa que lougo

tan... que, tanto... que

por conseguinte

entón

daquela

de modo que

de xeito que

de maneira que

de forma que.

ÍNDICE ALFABÉTICO DE FORMAS

A					
a (art.)	10, 31, 32	a poder de	89	abstinencia	19
a (prep.)	10, 89	a por de	89	abstracto	17
a (pron.)	36, 37	a pouco que	94	acaso	88
a (subst.)	7	á presa	87	acción	21
á	10, 27, 32	a propósito	87	acentúo	9
a cada pouco	86	a que	93	acepción	18
a carón	84	a rente	84	acerca de	89
a carón de	89	a rente de	89	aclarar	20
a cotío	86	a rentes	89	acné	18
a dereitas	87	a rentes de	89	acó	84
a descomao	84	a reo	85	acolá	84
a deshora	85	a son de	89	actor	17
a desmao	84	a tempo	85	adaptar	18
a destempo	85	a través de	89	ademais	9
a diario	86	a xeito	87	ademais de	89
a eito	87	ab-rogar	12	adherir	50
a él	35	abade	28	adiante	84
a escape	87	abadesa	28	admisión	21
a feito	87	abaixo	84	adoptar	18
á fin	87	abaixo de	89	adrenalina	12
a fin de que	93	abaxo	84	aducir	53
a forza de	89	abdicar	19	advertir	49, 50
a mais	91	abdome	24	adxectivo	17
a mao	84	abdominal	19	afectar	17
a medias	86	abella	8	aflicción	17
a menos que	94	abnegar	19	afluencia	25
a miúdo	86	aboafé	87	afluente	25
a modo	87	abofé	87	agá	89
a nada que	94	abonda	42	agá que	94
a non ser que	94	abondas	42	agás	89
a non ser se	94	abondo	41, 86	agás que	94
á parte de	89	abondos	41	agoiro	25
a penas	86, 92	abrupto	12	agora	85
a pesar de que	94	absoluto	19	agora ben	93
		absorber	19	agora que	93
		abstención	19	agredir	50

aíll	84	alredor	84	aquelos	39
aínda	9, 85	alredor de	89	aqueloutra	39
aínda non ben	91	altísimos	30	aqueloutro	39
aínda que	94	amable	22	aqueloutros	39
aíquí	84	amais de	89	aquí	84
al	32	ambas	41	arestora	85
al cabo	87	ambiente	21, 25	armería	24
al fin	87	ambos	41	arquitecto	17
al lado	84	amei	9	arredor	84
al mellor	88	ameixa	27	arredor de	89
al pé	84	ameixeira	27	arregrar	20
al pé de	89	amnesia	19	arriba	84
al pouco	85	amou	9	arroz	9
al son de	89	análise	21	arterioesclerose	21
al xeito	87	andancia	21	artillería	24
alá	84	ANDAR	46	artista	27
alantre	84	andulía	23	as (art.)	10, 31, 32
álbum	9	animais	26	as (pron.)	36, 37
alcaldesa	28	animales	26	ás	10, 32
alcalde	28	anque	94	As Preais	26
aldeá	23	antano	85	ás presas	87
aldeán	23	ante	89	ás veces	85
alemán	28	ante ela	35	así	87, 94
alemana	28	antes	85	así a todo	93
alférez	9	antes de	89	(así) como	92
algo	41	antes de que	92	así e todo	93
algúa	41	antes que	92	así mesmo	87
algúas	41	antias	85	así pois	95
alguén	41	antonte	84	así que	92
algún	9, 41	anuencia	25	así que	95
algunha	8, 41	aos	32	ata	89
algunhas	41	apetecible	22	ata que	92
algúns	41	apoteose	21	ataúde	24
algures	84	aptitude	18	atención	21
algús	41	aquel	39	atleta	27
alí	84	aquela	39	atrás	84, 85
aliciente	25	aquelas	39	atrás de	90
allo	8	aqueles	39	audiencia	21
aló	84	aquelo	39	australiana	23

australiano	23	bolsa	27	calzón	26
axina	85	bolso	27	camín	23
axina que	92	bon	28, 30	can	9, 26, 28
axiña	85	bondade	24	canciois	9
axiña que	92	branco	20	canción	21
azuis	26	brandir	20	cando	23, 85, 91, 94
azules	26	brando	20	cando queira que	92
		brasón	20	cans	26
		bruita	27	cansacio	21
		bruxería	24	cansado	24
				cansazo	21
B				canta	40
b	7			cantábaas	36
baixo	89	C		cantala	12
baixo de	89	c	7	cantar	9
banzado	24	ca	32	cantárala	11
bárbaro	10	caballo	8	cantas	40
barbería	24	cabalo	8, 28	canto	40, 86
barón	28	CABER	54	cantos	40
baronesa	28	cabra	28	canza	28
bastante	41	cada	41	capital	9
bastantes	41	cada vez que	92	cápsula	18
bater	53	cadaquén	41	captar	18
baúl	9	cadela	26, 28	cara a	89
baxo	89	cadelas	26	caracois	26
baxo de	89	CAER	56	caracoles	26
be	27	cañades	13	carácter	9, 17
bebérala	11	cañamos	13	Carme	24
bebible	22	caída	9	carneiro	28
ben	30, 87	cais	26	carnicería	24
ben...ben	91	cal (subst.)	27	carpintería	24
ben como	92	cal (relat.)	40	cas	26
ben que	94	cal... cal	91	casamento	53
bendición	21	calamidade	24	case	86
beneficio	21	cales	40	case que	87
bíceps	9	calor	27	casemente	86
bilingüe	13	calquera	41	caseta	27
boa	28	calzois	26	caseto	27
bol	28			casía	23

caso de que	93	chave	17	colite	22
castaña	27	che	36, 37	COLLER	46
castañeiro	27	chea	24	colombiana	23
castelá	23	cheas	24	colombiano	23
castelán	23	cheiror	26	color	27
castrón	28	cheirores	26	coma se	92
catalán	23	chen	17, 24	comello	8
catalana	23	cheo	17	comelo	8
catalepsia	18	cheos	24	comenencia	21
cataléptico	18	cho	37	comichoa	23
catorce	42	chos	37	comichón	23
catro	42	cidade	24	comigo	34
catrocentas	42	ciencia	9, 21, 25	como	92, 93
catrocentos	42	cima de	89	comoqueira que	92
-cc-	17	cinco	42	comoquera que	92
cedo	85	cincocentas	42	como se	92
cen	42	cincocentos	42	compás	26
Centeais	26	cincuenta	42	compases	26
centén	24	circunscrición	19	competir	50
centésimo	42	circunstancia	19	composición	21
centramina	24	clarificar	20	común	28
cerca	84, 85	clave	17, 20	con	89
cerca de	89	claxon	18	con ela	35
certa	41	clemencia	21	con elos	35
certas	41	cliente	25	con que	94
certo	41	clímax	9	con tal de que	94
certos	41	-cn-	18	con tal que	94
cesta	27	co	32	con todo	93
cestería	24	co gallo de	88	concernir	50
cesto	27	coa	32	conciencia	25
ch	7	coas	32	conde	28
cha (adx.)	28	cobicia	21	condesa	28
cha (che + a)	37	cobiza	21	condo	23, 85, 91, 94
champú	9	coel	32, 35	condo queira que	92
champús	9	coel conto de	89	conducta	17
chao	17, 28	cognoscitivo	18	coñecemento	53
charlatán	23	Coímbra	9	confección	17
charlatana	23	coincidencia	21	conferir	50
chas (che + as)	37	coiro	25	confesión	21

conflicto	17	crenza	21	cus	33
conforme	89, 92	crer	65	cuspe	27
confusión	21	Crime	24	cuspir	49
congruencia	25	cripta	18	cuxo	40
congruente	25	crise	21	cuyo	40
conque	95	crueldade	24	cuza	28
consciente	19	crume	27		
consequinte	94	-ct-k	17		
conspicuo	19	cu	9		
conspirar	19	cúa	33	D	
constancia	21	cuadraxésimo	43	d	7
constante	19	cuadrilátero	23	da	10, 32
constipado	19	cuádrupla	44	dá	10
constituíu	9	cuádruple	44	dado que	93
construcción	17	cuádruplo	44	dalgúa	41
construír	19	cuais	26	dalgún	41
conta	40	cual	40, 92	dalgunha	41
contacto	17	cual... cual	91	dálle	10
contas	40	cuales	40	dálo	10
contigo	34	cualquera	41	dáme	10
conto	11, 23, 40, 86	cuarenta	42	daqué	41
contos	40	cuarta	44	daquela	16, 95
contra	89	cuarto	42, 44	daquelo	40
conveniencia	25	cúas	33	daqueloutros	40
conveniencia	21	cuase	86	daquén	41
conveniente	21, 25	cuasemente	86	DAR	57
conxectura	17	cuatro	23, 43	das	10, 32
copto	18	cuatrocentas	42	dás	10
corenta	43	cuatrocentos	42	dáslle	10
coresma	23	*cuio	40	dazaseis	42
correr	53	cujo	40	de alí a pouco	85
corrupción	18	cullar	27	de aquí a pouco	85
corrupto	18	cumprimento	53	de Asturias	16
cos	32	cumprir	49	de balde	87
costume	27	cun	33	de cada pouco	86
couce	27	cunha	33	de camin	85
crabuñar	20	cunhas	33	de cando en vez	86
cravo	17, 20	cuns	33	de certo	87
crencia	21	curtir	49		

de condo en vez	85	décimo noveno	43	derriba	84
de contado	85	décimo oitavo	43	derriba de	90
de contado que	92	décimo primeira	43	descrición	18
de contino	86	décimo primeiro	43	descriptivo	18
de cotio	86	décimo quinto	43	desde	89
de eilí a pouco	85	décimo segundo	43	desde que	92
de eiquí a pouco	85	décimo sétimo	43	despois	85
de Eo	16	décimo sexto	43	despois de	89
de forma que	92	décimo terceiro	43	despois de que	92
de forma que	95	decote	85,86	despois que	92
de golpe	87	décupla	44	desque	92
de máis	86	décuplo	44	deste	16, 40
de maneira que	92	deducir	49	destoutro	40
de maneira que	95	deficiencia	21, 25	destructor	17
de menos	86	deficiente	25	detectar	17
de modo que	92, 95	deica	89	detrás	84, 85
de momento	85	deica que	92	detrás de	90
de Ozcos	16	del (de + el)	10, 32	deus	28
de propósito	87	dél (de + él)	10, 35	deusa	28
de ralo en ralo	86	dela	35	dez	42
de raro en raro	86	delante	84	dezanove	42
de repente	87	delantre	84	dezaioito	42
de súpeto	87	delantre de	89	dezaseis	42
de seguida	85	delas	35, 41	dezasete	42
de seguida que	92	deles	35	di	9
de sobra	86	delincuencia	25	día	27
de sotaque	87	delincuente	25	diabete	22
de tempo en tempo	86	delos	35, 41	diagnóstico	18
de todo	86	demais	41	diante	84
de vagar	87	demasiada	41	diante de	89
de vez en cando	86	demasiadas	41	diátese	21
de vez en condo	85	demasiado	41	diccionario	17
de xeito que	92, 95	demasiados	41	DICIR	53, 58
debaixo	84	dende	89	dictar	17
debaxo	84	dende que	92	diérese	21
debaxo de	89	dentro	84	diferir	50
décima	44	dentro de	89	difícil	26
décimo	43, 44	derredor	84	difíciles	26
décimo cuarto	43	derredor de	89	difícilmente	11

din	9	duplo	44	embaxo de	89
dinamo	27	duque	28	emigración	21
diócese	21	duquesa	28	Emiliao	28
discernir	50	durante	89	empregar	20
discutir	49	durmir	49	en (prep.)	89
ditongo	18	dus	33	en (pron.)	40
divertir	50			en balde	87
división	21			en canto a	89
dixerir	50			en caso de que	94
do	32	E		en conto a	89
dobrar	20	e (conx.)	10, 91	en favor de	89
dobre	44	e (subst.)	7	en favor de que	93
doce	42	é	10	en lugar de	89
doceava	44	e eso que	93	en seguida	85
doceavo	44	e mais	91	en tanto	91
doctrina	18	eclipse	18	en tempo	85
dogma	18	edición	21	en vez de	89
Dolmen	24	educación	21	encher	53
dolor	27	educación	21	encima de	89
don	9	eficiencia	25	encol de	89
dos	16, 32	eficiente	25	endexamais	85
dote	27	egoísmo	9	enfermería	24
dous	42	egua	28	enfermidade	24
douscentos	42	eilí	84	enfrente	84
doutor	17, 18	eiquí	84	enfrente a	90
doutoramento	18	el	10, 31	enhalar	8
doutra	41	él	10, 34	enmendar	19
doutrina	18	el outro antonte	84	enmudecer	19
doutro	41	el outro día	85	ennegrecer	19
dúa	33	ela	34	enriba	84
dúas (numeral)	42	elas	34	enriba de	90
dúas (de + úas)	33	electrólise	21	entón	95
duascentas	42	eles	34	entrambas	41
dun	33	elipse	18, 21	entrambos	41
dunha	33	elixir	18, 53	entre	89
dunhas	16, 33	élle	10	entre tanto	91
duns	33	elos	34	entremetas	91
duodécimo	44	embaixo	84	entremetas	91
duple	44	embaxo	84	entremetas	85, 91
				épico-lírico	12

erguer	53	exame	18, 24	fervellasverzas	12
erre	27	excepto	89	ferver	53
erupción	18	excluír	49	fie!l	28
esa	39	excursión	21	figo	27
esas	39	exgobernador	18	figueira	27
esaxerar	18	exilo	18	filla	27, 28
escravo	20	expediente	25	fillo	8, 27, 28
escribir	53	experiencia	21, 25	flan	20
ese	39	explicar	20	fluctuar	17
eses	39	expugnar	18	focín	23
esixir	18	éxtase	21	fogaxe	27
eso	39	extracto	18	folla	8
esos	39			fora	10
esoutra	39			fóra	10, 84, 90
esoutras	39			fóra de	90
esoutro	39	F		fóra de que	94
esoutros	39	f	7	foucín	23
espir	50	facelo	8	fragmento	18
esta	39	facer	62	fraque	20
ESTAR	59	fácil	28	fruta	20
estas	39	faer	62	frecha	20
este	39	fai-se	12	frecuencia	21
estes	39	fai-mo	12	frete	20
Estevo	28	fai-llo	12	friamente	11
estigma	18	falado	24	friaxe	27
esto	39	falador	28	fronte a	90
estos	39	faladora	28	frota	20
estoutra	39	fe	9	frouxo	20
estoutras	39	fe-lo	12	fruta	25
estoutro	39	fel	26, 27	fun	9
estoutros	39	feles	26	fundir	49
estrela	8	Félix	9	furón	27
estrella	8	fello	8	Futuro de subxuntivo	49
estreptomicina	18	fender	53	fuxir	49
estructura	17	FER	61		
eu	34	ferir	50		
eucalipto	18	feroz	28		
evasión	21	ferrería	24		
exacto	17, 18				

G		home	28	investir	50
g	7	hoxe	84	inxerir	50
gado	24	hoxe en día	85	IR	64
galego-inglés	12			irmá	23, 26, 28
galía	28			irmao	23, 28
Galicia	9	I		irmás	26
galo	28	i (pron.)	40		
garaxe	27	i (subst.)	7	L	
gasolina	24	ia	91		
glute	24	iberorrománico	12	i	7
gn-, -gn-, -gm-	18	íneo	18	la (art.)	31
gnomo	18	ignorar	18	la (pron.)	36, 37
gnose	18	igreja	20	lá (subst.)	23
gnosticismo	18	impugnar	18	labia	9
gol	26	incluír	49, 53	labor	27
goles	26	incógnito	17, 18	lactante	17
gra	23	inconveniente	25	ladino	24
grande	28, 30	inda	85	ladroa	23
grandísimo	30	inda que	94	ladrón	23
grao	23	indigno	18	lambiois	26
guarda	27	infantería	24	lambión	26
guardar	23	inferir	50	las (art.)	31
guardián	23	inmigración	19	las (pron.)	36, 37
guardiana	23	inmigrante	19	laúde	24
guarismo	23	inmortal	19	lavadoiro	25
		innovar	19	lavandería	24
		inscripción	18	lección	21
H		inspección	17, 19	leira	9
h	7	inspector	17, 19	leises	26
HABER	63	instalar	19	leite	8, 27
habilmente	11	instante	19	len	9
hemotise	21	instituto	19	lendia	21
hepta-	18	instruír	19	leoa	23, 28
hipnose	18, 21	interceptar	18	león	23, 28
hogano	85	interrelación	12	LER	65, 71
hoi	84	interromper	12	lesión	21
hoi en día	85	interrupción	18	librería	24

limoeiro	27	ma	37	mel	26, 27
limón	27	maceira	27	meles	26
lingua	9	magnesio	18	mellor	28, 30, 87
lingüista	13	magnífico	18	meninxite	22
lique	24	magnitude	18	menor	28, 30
ll	7	maior	28, 30	menos	41, 86, 90
lla	37	mais	10, 91, 93	menos que	94
llas	37	máis	10, 41, 86	mentir	50
lle	36, 37	máis que	94	mentras	91
lleite	8	mal	26, 28, 87, 91	mentras tanto	91
llela	37	mal como	92	mentres	85, 91
llelas	37	mal que	94	meo	45
llelo	37	malamente	86	meogo	44
llelos	37	males	26	mércores	26
lles	36, 37	malicia	21	mesa	26
llo	37	mallar	8	mesas	26
llonxe	8	malo	28, 30	mesma	42
llos	37	mañá	23, 84	mesmamente	86
lo (art.)	31	mao	23	mesmas	42
lo (pron.)	36, 37	mar	26, 27	mesmo	41, 86
logo	85, 86, 95	mares	26	mesmo que	94
loita	25	mas	37	mesmos	41
lóndriga	10	mazá	9, 23, 27	metade	44
lonxe	8, 84	mazás	9	metástase	21
lonxe de	90	me	36, 37	métese	11
los (art.)	31	meados	45	meteuse	11
los (pron.)	36, 37	meao	45	metéuseche	11
lougo	85, 86, 95	mear	45	metéusenos	11
lougo que	92	médeo	45	meu	38
lucir	49	media	44	meus	38
luita	25	mediados	45	mía	38
luito	25	mediano	45	mías	38
lume	27	mediante	89	mil	26, 42
		mediar	45	miles	26
		medicina	24	milésimo	42
		medio	44, 45, 86	millón	42
		medir	50	millonésimo	42
		meio	45	min	34
M		meiogo	44	miña	38
m	7				

miñas	38	N		no canto de	90
mingüedes	13	n	7	no conto de	90
miúdo	9	na	32	no monte	31
mnemotecnia	19	nación	21	nobre	20
mneumonía	19	nada	41	nogueira	27
mneumónico	19	nalgúa	41	noite	25
mo	37	nalgún	41	nola	37
móbil	9	nalgunha	41	nolas	37
moblería	24	namentres	85	nolo	37
moi	30	naquela	40	no los	37
moita	41	nariz	9	non	87
moitas	41	nas	32	non ben	91
moito	25, 41, 86	nel	35	non obstante	93
moitos	41	nela	16	non xa	87
mole	28	nela	35	nonaxésimo	43
molla-los	12	nelas	35	non o	36
mollar	8	neles	35	nora	28
mos	37	nelos	35	nos (en + os)	10, 32
movemento	53	nembargante(s)	93	nos (pron.)	36, 37
mui	86	nenha	28	nós	10, 34
mui	30	nenho	28	nosa	38
muita	41	nesoutra	40	nosas	38
muitas	41	nestas	16	nosos	38
muíto	25, 41, 86	neste	40	nosoutros	34
muítos	41	neurose	21	noutra	41
mulir	49	nin	87, 91	noutro	41
muller	8, 28	nin que	94	nove	42
mulleroa	28	nin... nin	91	novecentas	42
mullerón	28	ningúa	41	novecentos	42
musulmán	23	ningúas	41	novena	44
musulmana	23	ninguén	41	noveno	43, 44
mutio	25	ningún	9, 41	noventa	42
muto	25	ningunha	8, 41	novidade	24
muxir	49	ningunhas	41	noz	27
		ningúns	41	núa	33
		ningures	84	núas	33
		ningús	41	nun	33
		no	31, 32	nunca	85

nunca máis	85	obstinado	19	ourensán	23
nunha	33	obstruír	19	outra	41
nunhas	16, 33	obtuso	19	outras	41
nuns	33	obxecto	19	outro	41
nupcial	18	octaedro	17	outros	41
nupcias	18	octano	17	ovella	8, 28
nus	33	octoxésimo	43		
		oitava	44		
		oitavo	43, 44		
		oitenta	42	P	
Ñ		oito	25, 42	p	7
		oitocentas	42	paciencia	21, 25
ñ	7	oitocentos	42	pacio	21
		ollo	8	pacto	17, 18
		omnipotente	19	paga-lo censo	11, 31
O		once	42	pága-lo censo	11
		onceava	44	pagamento	53
o (art.)	10, 31, 32	onceavo	44	pais	9
o (pron.)	36, 37	onde	84, 92	palla	8
o (subst.)	7	ondequeira que	92	panadería	24
ó	10, 32	ondequera que	92	papa	27
ó cabo	87	ondia	21	papel	9
ó lado	84	onte	84	papelería	24
ó mellor	88	optar	18	para	32, 90
ó pé	84	óptimo	18	para que	93
ó pé de	89	ora ben	93	parede	24
ó pouco	85	ora... ora	91	paréntese	21
ó redor	84	ora que	93	PARTIR	46
ó son de	89	orella	8	pasado mañá	84
ó xeito	87	os (art.)	10, 31, 32	patroa	23
oasis	21, 26	os (pron.)	36, 37	patrón	23
obcecar	19	ós	10	pauto	18
OBEDECER	51	Os Navais	26	paxaría	23
obediencia	21, 25	oso	10	paxarías	23
obediente	21, 25	óso	10	paxarín	23
obrigar	20	ou	91	paxarius	23
obsequiar	19	ou... ou	91	pazo	21
observar	19	OUGUIR	66	-pc-	18
obstáculo	19	ourensá	23		

pe	10	(p)neuma-	19	por moito que	94
pé	10	pobre	28	por mor de	90
pedir	50	PODER	67	por mor de que	93
pedra	21	poer	68	por muito que	94
pel	21, 26	poeta	28	por pouco que	94
peles	26	poetisa	28	por tanto	95
penicilina	24	poida que	88	por veces	85
peor	28, 30, 87	pois	93, 95	porque	93
pequena	27	pois que	93	posto que	93
pequenía	23	pola	32	pouca	41
pequenín	23	polas	32	poucas	41
pequeno	27, 30	pole	24	pouco	41, 86
pera	27	político-económico	12	pouco a pouco	86
perante	89	polla	32	pouco e pouco	86
pereira	27	pollas	32	poucos	41
perfumería	24	pollo	8, 32	poza	27
pericia	21	pollos	32	pozo	27
pero	93	polo (subst.)	8	pra	10, 32, 90
peró	93	polo (por + o)	31, 32	prá	10, 32
persa	28	polo tanto	95	pra Ortigueira	16
personaxe	27	polos	32	pracer	20
pescadería	24	POÑER	68	pradería	24
pese a que	94	ponte	27	prado	24
péxego	27	por	90	praga	20
pexegueiro	27	por (+ adx.) que	94	pragmática	18
picafolla	12	por aí	86	praia	20
picatoros	12	por ante	89	pral	32
pícnico	18	por causa de	90	pral outro día	85
piedade	24	por causa de que	93	prantar	20
pigmento	18	por conseguinte	95	praos	32
pigmeo	18	por cousa de	90	prás	32
pintor	28	por cousa de que	93	prata	20
pintora	28	por culpa de	90	prato	20
plano	17	por culpa de que	93	praza	20
pleno	17	(por) en canto	91	prazo	20
pluma	20	(por) en conto	91	prea(mar)	17
plumaxe	20	por eso	93	preamar	20
pluviómetro	20	por máis que	94	precepto	18
-pn-	18	por medio de	89	preceuto	18

preferible	22	quen	40	recibiu	9
preferir	50	quenquera	41	recupera-la salvación	12
pregar	20	quer... quer	91	redacción	17
preto	84, 85	QUERER	69	rede	24
preto de	89	quince	42	redor	84
prexuízo	9	quincuaxésimo	43	referencia	21
primeiro	43	quinta	44	referir	50
pró	32	quinto	43, 44	refrais	9
profeta	27, 28	quíntupla	44	regra	20
profetisa	28	quíntuplo	44	rei	28
prognosticar	18	quitado	90	reises	26
propia	41	quitado de que	94	rella	8
propias	41	quitado que	93	relojería	24
propiedade	24	quitado se	94	repetir	50
propio	41	quitando	90	repugnar	18
propios	41	quitando de que	94	resignar	18
prós	32	quitando que	93	respecto de	90
proscrición	18	quizabes	88	revestir	50
proscrito	18	quizais	88	réxime	24
prótese	21			rexurdimento	53
proveniencia	21			riba de	90
proxecto	17			ril	26
pruír	49	R		riles	26
-ps-	18	r	7	RIR	71
(p)seudo-	19	radio	27	rípido	10
(p)sico-	19	raña	9, 28	roía	9
psicose	21	raíz	9	romaxe	27
-pt-	18	rapaz	28	romper	53
(p)tero-	19	rapaza	28	ruído	9
pulir	49	rapidamente	11	rustrir	49
puré	9	rapsodia	18	ruxir	49
purés	9	rapto	18		
		reacción	17		
		reactivo	17	S	
Q		receita	18	s	7
q	7	receitar	18	sa	23
que	11, 40, 91, 95	recepción	18	SABER	72
		recibir	53		

sacado	90	seiscentos	42	soles	26
sacado de que	94	seme	24	solidariedade	24
sacado que	93	sempre	85	solo	86
sacando	90	sempre que	92, 94	solo que	93
sacando de que	94	sen	90	sou	38
sacando que	94	sen embargo	93	sous	38
sacando se	94	sen que	92	súa	9, 38
sacerdote	28	senon	90, 93	súas	38
sacerdotisa	28	senón que	93, 94	sub- -rogar	12
SAÍR	74	sentir	50	sub-liminar	12
sal	27	septuaxésimo	43	sub-reino	12
SALIR	73	sequera	87	subconsciente	19
salvo que	94	SER	75	subdirector	19
salvo se	94	servir	49	subir	49
sangue	27	sesaxésimo	43	sublevar	12
santiagués	28	sesenta	42, 43	sublime	12
santiaguesa	28	sete	42, 43	sublingual	19
santísima	30	setecentas	42	subrogar	12
santo	28	setecentos	42	subsección	19
sao	23	setembro	18	subsídio	19
sapagueira	27	setenta	42	substancia	19
sasenta	43	sétima	44	suficiencia	21
satenta	43	sétimo	43, 44	sufrir	49
se (conx.)	91, 94	seu	38	sultán	23
se (pron.)	36	seus	38	sultana	23
se cadra	88	sexta	44	sumir	49
se cuadra	88	sexto	43, 44	super-rico	12
secuela	25	séxtupla	44	suscripción	18
secuestro	25	séxtuplo	44	sutil	19
sede	24	si	9, 34, 87	sutileza	19
seductor	17	(si) que	95	sutilidade	19
seguido	85	significado	18	sutilizar	19
seguir	50	silencio	21	sutilmente	19
seguiu	9	simbiose	21	suxeito	18
según	90, 92	sinte	90	suxerir	50
segundo	43, 90, 92	síntese	21		
seica	88	sobre	90		
seis	42, 43	sobre de	90		
seiscentas	42	sol	26		

T		toda	41	tres	9, 42
t	7	todas	41	trescentas	42
tal	26, 41	todo	41	trescentos	42
(tal) como	92	todos	31	trinta	42
(tal) cual	92	tolerancia	42	tripla	44
tal e como	92	toller	21	triple	44
tal vez	88	Tomás	53	triplo	44
tales	26, 41	Tomé	28	triumfo	9
talmente	86	tónico	28	trixésimo	43
talude	24	Toribio	10	troita	25
tamén	87	tou	28	trouguer	78
tampouco	87	toucín	38	trouxemo-lo neno	31
tan	86	tous	23	truita	25
tan... que	95	traballo	38	truta	25
tanta	41	traducción	8	trutia	25
tantas	41	TRADUCIR	17	tu	34
tanto	41, 86	traductor	52	túa	9, 38
tanto... que	95	tráeos	17	túas	38
tantos	41	traer	36	tuberculose	21
tar	60	traíades	78	túnel	26
tarde	85	traíamos	13	túneles	26
tarrén	24	transcender	13	túnica	10
te (pron.)	36	transcrición	19	tusir	49
te (subst.)	10	transferir	18	t (subst)	7
té	10	transformar	50		
técnica	18	transformar	19	U	
televisión	21	transgredir	50	u	7
tella	8	transiberiano	19	úa	32, 41, 42
TER	77	transmisor	19	úas	32, 41
terceiro	43	transporte	19	uces	26
tercia	44	transtorno	19	ultramarino	24
tercio	44	transubstaciación	19	un	32, 41, 42
terrible	22	tras	90	undécimo	44
tese	21	tras de	90	ungüento	13
teu	38	trasantonte	84	unha	8, 32, 41, 42
teus	38	traxe	27	unhas	32, 41
ti	34	traxecto	17		
tocante a	90	trece	42		
		TRER	78		

uns	32, 41	vinteunha	42	xilgueiro	27
urdir	49	VIR	82	ximnospermas	19
us	32, 41	virtude	24	Xoán	28
útil	26	virxe	24	Xosé	28
útiles	26	visto que	93	xuízo	9
uz	26	vixésimo	43	xunguir	49
		vixésimo primeiro	43	xunto a	90
		vola	37	xunto de	90
		volas	37	xurdir	49
		volos	37	xusto	86
		volta... volta	91	x (subst)	7
V					
v	7	vos	10, 36, 37		
vaca	28	vós	10, 34		
vacación	21	vosa	38	Z	
vacaloura	12	vosas	38		
VALIR	79	vosos	38	z	7
variable	22	vosoutros	34	zapatería	24
varias	41	vostede	34	zurzir	49
varios	41	vostedes	34		
vasoira	25				
vecía	23				
vecías	23				
vecín	23				
vecius	23				
velaí	84				
velelquí	84	X			
ven	10	x	7		
vén	10	-x- [ks]	18		
venres	26	xa	9, 85		
VER	81	xa que	93		
verdade	24	xa que lougo	95		
verquer	53	xa... xa	91		
vestir	50	xacobino	24		
víctima	17	xamais	85		
vinte	42	Xan	9		
vintedous	42	xemer	53		
vintedúas	42	xenro	28		
vinteúa	42	xerme	24		
vinteún	42				

ÍNDICE

LIMBIAR.....	III
INTRODUCCIÓN.....	VIII
1.- EL ALFABETO.....	7
2.- EL ACENTO.....	9
2.1.- Palabras agudas.....	9
2.2.- Palabras graves.....	9
2.3.- Palabras esdrújulas.....	10
2.4.- Casos especiales de acentuación.....	10
3.- EL GUION.....	12
4.- A DIÉRESE.....	13
5.- DIVISIÓN SILÁBICA.....	14
6.- OS SIGNOS DE INTERROGACIÓN E DE ADMIRACIÓN.....	15
7.- EL APÓSTROFO.....	16
8.- ACOMODACIÓN DE PALABRAS.....	17
8.1. Grupos <i>-ct-</i> , <i>-cc-</i> , <i>x-[ks]</i> , <i>-cn-</i>	17
8.2. Grupos <i>pl-</i> , <i>-pl-</i> , <i>bl-</i> , <i>-bl-</i>	19
9.- SUFIXOS E TERMINACIOIS.....	21
9.1.- <i>-ancia</i> , <i>-cio</i> , <i>-cia</i>	21
9.2.- <i>-iente</i> , <i>-iencia</i>	21
9.3.- <i>-ción</i> , <i>-sión</i>	21

9.4.-	-se.....	21
9.5.-	-ite, -te	22
9.6.-	-ble	22
10.-	OUTROS GRUPOS E SUFIXOS.....	23
10.1.-	cua-/ca-/co-; gua-/ga-/go-	23
10.2.-	Masc. -án / fem. -ana	23
10.3.-	Masc. -ao / fem. -á	23
10.4.-	Masc. -ón / fem. -oa.....	23
10.5.-	Masc. -ín / fem. -ía (singular); -ius / -ías (plural)	23
10.6.-	Masc. -én / fem. -ea (singular); -eos / -eas (plural)	24
10.7.-	-e	24
10.8.-	-ería	24
10.9.-	-de	24
10.10.-	-ado	24
10.11.-	Ditongos oi / ui.....	25
10.12.-	Ditongos ie, ue.....	25
11.-	FORMACIÓN DEL PLURAL DE SUBSTANTIVOS E ADJECTIVOS	26
12.-	EL XÉNERO DE SUBSTANTIVOS E ADJECTIVOS.....	27
13.-	FORMACIÓN DEL FEMININO	28
14.-	COMPARATIVOS E SUPERLATIVOS.....	30
15.-	EL ARTIGO	31
15.1.-	Determinado	31
15.2.-	Indeterminado.....	32
16.-	PRONOMES PERSOALES (PERSOAIS)	34
16.1.-	Serie tónica	34
16.2.-	Serie átona	36

17.- POSESIVOS.....	38
18.- DEMOSTRATIVOS.....	39
19.- RELATIVOS, INTERROGATIVOS E EXCLAMATIVOS.....	40
20.- INDEFINIDOS E IDENTIFICADORES.....	41
20.1.- Formas invariables	41
20.2.- Formas variables	41
21.- NUMERALES (NUMERAIS).....	42
21.1.- Cardinales (cardinais).....	42
21.2.- Ordinales (ordinais).....	43
21.3.- Multiplicativos	43
21.4.- Partitivos	44
22.- EL VERBO	46
22.1.- Paradigmas regulares: <i>andar, coller, partir</i>	46
22.2.- Particularidades dalgús verbos regulares	49
22.3.- Paradigmas irregulares	54
22.3.1.- <i>Caber</i>	54
22.3.2.- <i>Caer</i>	56
22.3.3.- <i>Dar</i>	57
22.3.4.- <i>Dicir</i>	58
22.3.5.- <i>Estar</i>	59
22.3.6.- <i>Fer</i>	61
22.3.7.- <i>Haber</i>	63
22.3.8.- <i>Ir</i>	64
22.3.9.- <i>Ler</i>	65
22.3.10.- <i>Ouguir</i>	66
22.3.11.- <i>Poder</i>	67
22.3.12.- <i>Poñer</i>	68
22.3.13.- <i>Querer</i>	69

22.3.14.- <i>Rir</i>	71
22.3.15.- <i>Saber</i>	72
22.3.16.a.- <i>Salir</i>	73
22.3.16.b.- <i>Sair</i>	74
22.3.17.- <i>Ser</i>	75
22.3.18.- <i>Ter</i>	77
22.3.19.- <i>Trer</i>	78
22.3.20.- <i>Valir</i>	79
22.3.21.- <i>Ver</i>	81
22.3.22.- <i>Vir</i>	82
23.- ADVERBIOS E LOCUCIOIS ADVERBIALES	84
23.1.- De lugar	84
23.2.- De tempo	84
23.3.- De cantidade e precisión	86
23.4.- De modo	87
23.5.- De afirmación	87
23.6.- De negación	87
23.7.- De dúbida	88
24.- PREPOSICIOIS E LOCUCIOIS PREPOSITIVAS	89
25.- CONXUNCIOIS E LOCUCIOIS CONXUNTIVAS	91
25.1.- Copulativas	91
25.2.- Disxuntivas e distributivas	91
25.3.- Completivas	91
25.4.- Temporales (temporais)	91
25.5.- De lugar	92
25.6.- Modales (modais)	92
25.7.- Causales (causais)	93
25.8.- Finales (finais)	93
25.9.- Adversativas	93

25.10.- Condicionales (condicionais) 94
25.11.- Concesivas 94
25.12.- Causativas 95
ÍNDICE ALFABÉTICO DE FORMAS 97